

อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เอกสารประกอบการศึกษา
พระอภิธรรมทางไปรษณีย์

ชุดที่ ๖ ตอนที่ ๒

เรื่อง : ภพภูมิ

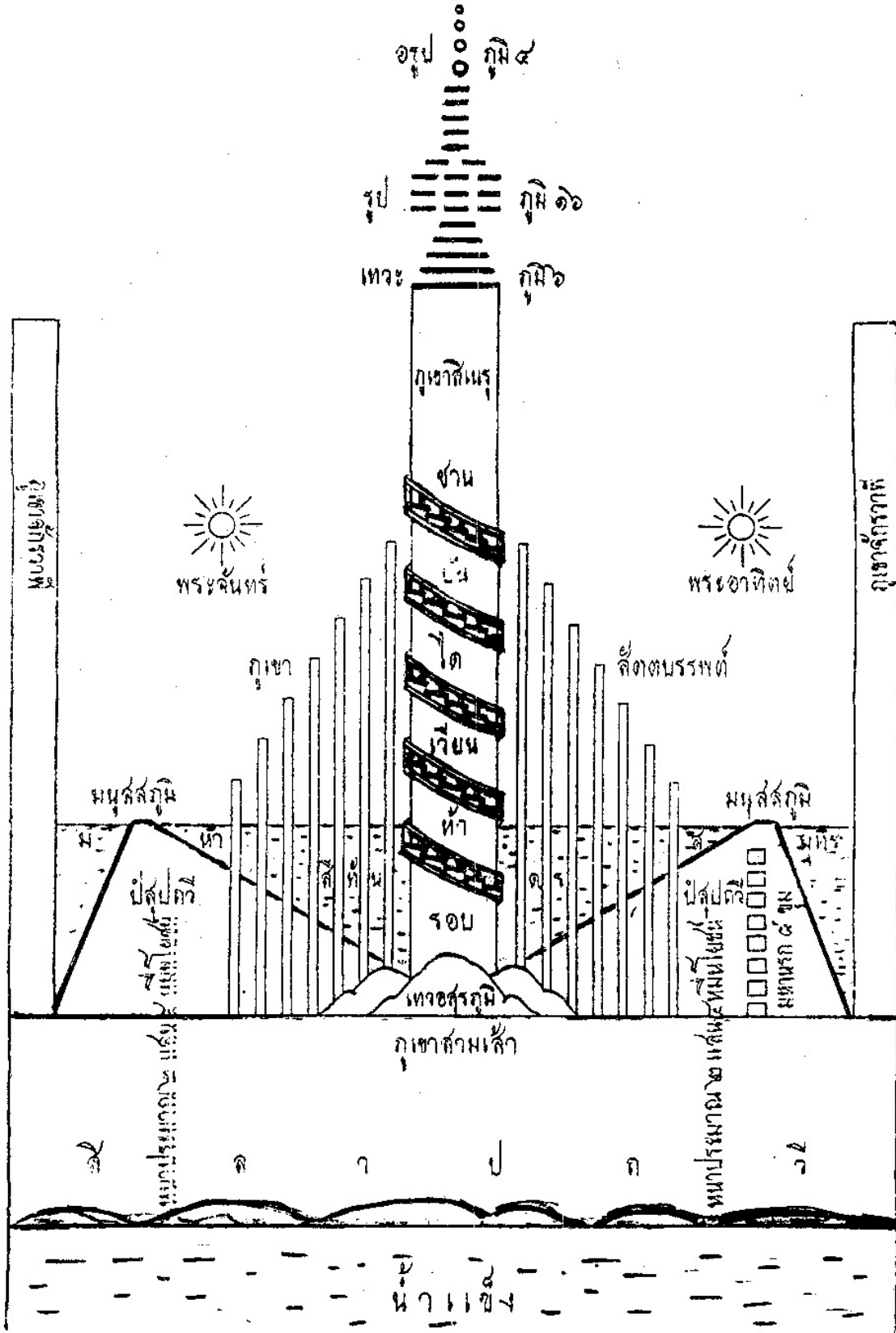
- กามาวจรภูมิ
- รูปาวจรภูมิ
- อรูปาวจรภูมิ
- อายุของสัตว์ใน ๓๑ ภูมิ
- กัป
- โลกถูกทำลาย

รวบรวมเรียบเรียงโดย
ทองสุข ทองกระจ่าง
มูลนิธิเผยแผ่พระสัทธรรม

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : วันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๑ จำนวน ๑,๐๐๐ ชุด

ได้รับการอุปถัมภ์จากมูลนิธิเผยแผ่พระสัทธรรม และผู้มีจิตศรัทธาร่วมบริจาค

จักรวาลที่เราอาศัยอยู่นี้
ถ้าจะผ่าออกเป็นซี่ๆ แล้ว ก็คงเห็นได้ดังนี้

บทเรียนพระอภิธรรมทางไปรษณีย์ ชุดที่ ๖.๒ เรื่องภพภูมิ

บทที่ ๑ สุคติภูมิ

สุคติภูมิ หมายถึง ภูมิที่เป็นที่อยู่ที่เป็นสุข ประกอบด้วย กามสุคติภูมิ มี ๗ ภูมิ รูปภูมิ มี ๑๖ ภูมิ อรูปภูมิ มี ๔ ภูมิ มีรายละเอียดดังนี้

กามสุคติภูมิ มี ๗ ภูมิ

กามสุคติภูมิ มี ๗ ภูมิ คือ มนุษยภูมิ ๑ และ เทวภูมิ ๖ คือ ๑. จาตุมหาราชิกาภูมิ ๒. ดาวดึงสาภูมิ ๓. ยามาภูมิ ๔. ดุสิตาภูมิ ๕. นิมมานรดีภูมิ ๖. พรนิมมิตวสวัตตีภูมิ

มนุษยภูมิ

สัตว์ทั้งหลายที่ชื่อว่ามนุษย์ เพราะว่ามีใจสูงด้วยคุณทั้งหลาย คือ มีสติ มีความเป็นผู้กล้าและ
ความเป็นผู้สมควรแก่พรหมจรรย์ เป็นต้น ที่อยู่ของมนุษย์มีอยู่ในทวีปใหญ่ ๔ ทวีป คือ

๑. อุตตรกุรุทวีป (อ่านว่า อุด-ตะ-ระ-กุ-รุ-ทวีป)
๒. ปุพพิเทททวีป (อ่านว่า ปุบ-พะ-วิ-เท-หะ-ทวีป)
๓. อปรโคยานทวีป (อ่านว่า อะ-ปะ-ระ-โค-ยาน-ทวีป)
๔. ชมพูทวีป (อ่านว่า ชม-พู-ทวีป)

ทวีปทั้ง ๔ นี้ ตั้งอยู่รอบภูเขาสีเนรุตามทิศทั้ง ๔ ทวีปหนึ่งๆ มีทวีปใหญ่น้อยเป็นบริวาร ทวีป
ละ ๕๐๐ ทวีป (ทวีปใหญ่ ๔ ทวีป คูณ ทวีปบริวาร ๕๐๐ เท่ากับ ๒,๐๐๐ ทวีป) (ดูภาพสมมติประกอบ)

อธิบายลักษณะของภูเขาสีเนรุ

ภูเขาสีเนรุ เป็นศูนย์กลางของมณฑลจักรวาล คือ จักรวาลที่เราอาศัยอยู่นี้ พระพุทธเจ้าทุก
พระองค์จะอุบัติขึ้นเฉพาะในมณฑลจักรวาลนี้เท่านั้น ยอดเขาสีเนรุเป็นผืนแผ่นดินแห่งแรกที่โผล่ขึ้น
หลังจากโลกธาตุดุกถูกทำลายลงด้วยน้ำ แผ่นดินที่โผล่ครั้งแรกเป็นที่ตั้งของเทวดาชั้นดาวดึงสาภูมิ และ
ภูมิที่อยู่สูงขึ้นไปในอากาศ คือ ยามา ดุสิต นิมมานรดี พรนิมมิตวสวัตตี ต่อจากนั้นก็เป็นที่ตั้งของรูป
พรหม ๑๖ ชั้น และอรูปพรหม ๔ ตามลำดับ

ภูเขาสีเนรุ มีความสูง ๑๖๘,๐๐๐ โยชน์ จมอยู่ในมหาสมุทรสี่พันนครครั้งหนึ่ง อีกครั้งหนึ่งอยู่
เหนือพื้นมหาสมุทร วัดโดยรอบได้ ๒๕๒,๐๐๐ โยชน์ ยอดเขามีลักษณะกลมมีความกว้างและความยาว

๘๔,๐๐๐ โยชน์ พื้นแผ่นดินยอดเขาประกอบด้วยรัตนเจ็ด ตามไหล่เขา ๔ ด้าน ทิศตะวันออกเป็นเงิน ทิศตะวันตกเป็นแก้วผลึก ทิศใต้เป็นแก้วมรกต ทิศเหนือเป็นทอง น้ำในมหาสมุทรตลอดจนอากาศ ต้นไม้ ใบไม้ ที่อยู่ทิศนั้นๆ จะเป็น สีเงิน สีแก้วผลึก สีเขียว สีทอง ตามสีของรัตนที่อยู่ตามไหล่เขาด้วย

ตอนกลางภูเขาสิเนรุลงมาถึงใต้พื้นน้ำมหาสมุทร มีขานบันไดเวียนห้ารอบ คือ ชั้นที่ ๑ ที่อยู่ใต้พื้นน้ำ เป็นที่อยู่ของพิณานาค ชั้นที่ ๒ เป็นที่อยู่ของครุฑ ชั้นที่ ๓ เป็นที่อยู่ของ กุมภภัณฑ์เทวดา ชั้นที่ ๔ เป็นที่อยู่ของยักษ์เทวดา ชั้นที่ ๕ เป็นที่อยู่ของ จาตุมหาราชิกา ๔ องค์

พื้นรากฐานของภูเขาสิเนรุ มีภูเขา ๓ ลูกตั้งรับอยู่ ๓ ด้าน พื้นฐานของภูเขาสิเนรุหยั่งลงตั้งอยู่ในช่องระหว่างกลางของภูเขาทั้ง ๓ ได้พื้นฐานของภูเขาสิเนรุลงไปมีช่องว่างเป็นอุโมงค์ มีความกว้างหนึ่งหมื่นโยชน์ เป็นที่อยู่ของเหล่าอสูร

ในระหว่างโลกธาตุหนึ่งๆ มีภูเขาแก้วเรียกว่าภูเขาจักรวาล มีขนาดต่ำกว่าภูเขาสิเนรุ รอบภูเขาสิเนรุ มีภูเขาสัตตบรรพ ๗ ชั้นล้อมรอบ ชั้นที่ ๑ ชื่อยุคันธร ชั้นที่ ๒ ชื่ออิสินธร ชั้นที่ ๓ ชื่อกรวิกะ ชั้นที่ ๔ ชื่อสุทิสสนะ ชั้นที่ ๕ ชื่อเนมิณธร ชั้นที่ ๖ ชื่อวินตกะ ชั้นที่ ๗ ชื่ออัสนกัณณะ

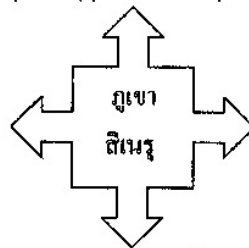
คัมภีร์สารัตถทีปนีฎีกา กล่าวไว้ว่ามหานรก ๘ ชุม และอุสสทนรก นรกบวิวารของมหานรก ตั้งอยู่ใต้พื้นดินธรรมดา ลึกลงไปตรงกันกับชมพูทวีป รวมเนื้อที่กว้าง ๑๐,๐๐๐ โยชน์ สูง ๑๐,๐๐๐ โยชน์ เป็นรูปสี่เหลี่ยม

อธิบายลักษณะของพื้นแผ่นดิน ดังนี้คือ พื้นแผ่นดินตั้งอยู่บนน้ำ น้ำตั้งอยู่บนลม ลมตั้งอยู่บนอากาศ โลกตามพุทธภาษิตได้อธิบายว่า พื้นดินหนา ๒๔๐,๐๐๐ โยชน์ ชั้นบนครึ่งหนึ่งเป็นดินธรรมดา เรียกว่า ปัสุปถวิ หนา ๑๒๐,๐๐๐ โยชน์ ชั้นล่างครึ่งหนึ่งเป็นหินเรียกว่า สีลาปถวิ หนา ๑๒๐,๐๐๐ โยชน์ พื้นแผ่นดินตั้งอยู่บนพื้นน้ำ น้ำที่รองรับแผ่นดินนี้เป็นน้ำแข็ง มีความหนา ๔๘๐,๐๐๐ โยชน์ น้ำแข็งนี้ตั้งอยู่บนพื้นลม มีความหนา ๘๖๐,๐๐๐ โยชน์ ต่อจากพื้นลมไปเป็นอากาศว่างเปล่ามีแต่ความมืด ไม่มีน้ำ ไม่มีลม มีความหนาหาประมาณมิได้

มนุษย์ที่อยู่ในทวีปต่าง ๆ รอบเขาสิเนรุ

๑. มนุษย์ในอุตตรกุรุทวีป อายุ ๑,๐๐๐ ปี

๓. อปรโคยานทวีป อายุ ๕๐๐ ปี

๒. ปุพพิเทททวีป อายุ ๗๐๐ ปี

๔. ชมพูทวีป อายุไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับคุณธรรม

อธิบายลักษณะของมนุษย์ที่อยู่ในทวีปทั้ง ๔

๑. อุตตรกุรุทวีป อยู่ทิศเหนือของเขาสิเนรุ มนุษย์ในทวีปนี้มีใบหน้าเป็นรูปสี่เหลี่ยม มีอายุ ๑,๐๐๐ ปีเสมอ มีการรักษาดี ๕ เป็นนิจ ฉะนั้น เมื่อตายจะได้ไปเกิดในเทวโลกแน่นอน เมื่อถึงเวลาตายจากเทวโลกแล้วอาจไปเกิดในอบายภูมิ ๔ หรือเกิดในทวีปอื่น หรือเกิดในภูมิใดภูมิหนึ่งได้แล้วแต่บุญกรรมที่ทำในขณะที่เกิดในเทวโลก ฉะนั้นการที่คนอุตตรกุรุไม่ไปสู่อบายภูมิ ก็จะเป็นเพียงชาติเดียวจากภพที่เขากำลังเป็นอยู่เท่านั้น

มนุษย์ในอุตตรกุรุทวีป มีความประเสริฐกว่าคนในชมพูทวีปและเทวตวรรษดาวดึงส์ ดังนี้

๑. ไม่ยึดถือเอาทรัพย์สินเงินทองว่าเป็นของตน
๒. ไม่ยึดถือในบุตร ภริยา สามี ว่าเป็นของตน
๓. มีอายุยืนถึง ๑,๐๐๐ ปีเสมอ

๒. ปุพพิเทททวีป ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออกของเขาสิเนรุ มนุษย์ในทวีปนี้มีใบหน้าคล้ายพระจันทร์ครึ่งซีก มีอายุ ๗๐๐ ปี

๓. อปรโคยานทวีป ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตกของเขาสิเนรุ มนุษย์ในทวีปนี้มีใบหน้ากลมคล้ายพระจันทร์วันเพ็ญ มีอายุ ๕๐๐ ปี

๔. ชมพูทวีป ตั้งอยู่ที่ทิศใต้ของเขาสิเนรุ มนุษย์ในทวีปนี้มีใบหน้ารูปไข่ มีอายุขัยไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับคุณธรรม สมัยใดคนในชมพูทวีปมีกาย วาจา ใจ สูงด้วยคุณธรรม สมัยนั้นอายุยืนถึง อสงไขยปี สมัยใดมีกาย วาจา ใจ หย่อนในคุณธรรมต่ำสุด สมัยนั้นอายุจะลดลงมาเหลือเพียง ๑๐ ปี

คุณสมบัติของมนุษย์ในชมพูทวีป

๑. มีจิตใจรุ่งเรืองและกล้าแข็ง กล้าหาญที่จะทำดีและไม่ตีได้อย่างสุดๆ ทางดีทำได้จนสำเร็จ เป็นพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า อัครสาวก มหาสาวก ปกตีสาวก อภิัญญา ทางไม่ดีทำได้ถึงฆ่าบิดา ฆาฆมารดา ฆ่าพระอรหันต์ ทำโลहितุบบาท สังฆเภท หรือเรียกว่าทำอนันตริยกรรม ๕

๒. มีความเข้าใจในเหตุอันควรและไม่ควร เข้าในเหตุผลและปฏิบัติให้รัฐูปนามตามความเป็นจริง

๓. เข้าใจสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ รู้และเข้าใจว่าการทำ พูด คิด อย่างไรจึงจะให้ประโยชน์ในชาตินี้ ประโยชน์ในชาติหน้า หรือประโยชน์อย่างยิ่ง คือ ทำให้พ้นจากทุกข์โดยเด็ดขาด

๔. เข้าใจในกุศลและอกุศล การทำ พูด คิด ที่เป็นไปด้วยอำนาจของความโลภ เป็นไปด้วยอำนาจของความโกรธ เป็นไปด้วยอำนาจของความลุ่มหลง ก็จะหลีกเลี่ยงไม่กระทำ เพราะเข้าใจผลกรรมที่จะตามมาจากการทำ พูด คิด แล้วมาทำในสิ่งที่เป็นบุญกุศล

๕. เชื่อว่าพวกตนนั้นมีเชื้อสายมาจากพระเจ้ามनु ซึ่งมีตำนานเล่าว่า พระเจ้ามनुนี้เป็นพระโพธิสัตว์ ที่ปกครองชาวชมพูทวีปมาด้วยความเที่ยงธรรม ทำให้ชมพูทวีปมีความรุ่งเรืองสืบทอดกันมา

มนุษย์ในชมพูทวีปจึงมีลักษณะพิเศษกว่าทวีปอื่นทั้งหมด ๓ ประการ คือ

๑. เป็นผู้มึนจิตใจกล้าแข็งแน่วแน่ในการทำงาน รักษาศีล และเจริญภาวนา
๒. มีสติตั้งมั่นในคุณพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์
๓. ประพฤติพรหมจรรย์ คือ มีการอุปสมบท

จบ มนุษยภูมิ

เทวภูมิ

เทวภูมิ เป็นภูมิที่มีความสุข แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ กามาวจร ท้องเที่ยวอยู่ในกาม ได้แก่ สวรรค์ ๖ ชั้น รูปาวจร ท้องเที่ยวอยู่ในรูปฌาน ได้แก่ รูปพรหม ๑๖ ชั้น อรูปาวจร ท้องเที่ยวอยู่ในอรูปฌาน ได้แก่ อรูปพรหม ๔ ชั้น ฉะนั้นในสวรรค์กามาวจร ๖ ชั้น จึงยังเกี่ยวข้องกับกามคุณ ท่านแสดงว่า ชั้นจาตุมหาราชิกาและชั้นดาวดึงส์มีเหมือนมนุษย์ ชั้นยามามีแต่กายสังสัคคะ ชั้นดุสิตมีเพียงจับมือกัน ชั้นนิมมานรดีมีเพียงยิ้มรับกัน ชั้นปรนิมมิตวสวัตดีมีแต่มองดูกันเท่านั้น ส่วนในสวรรค์ชั้นรูปาวจรและอรูปาวจร ที่เรียกว่า พรหมโลก ทุกชั้นไม่เกี่ยวข้องกับกาม ในอรรถกถาวิภังค์กล่าวว่ามีเพศสตรีเพศบุรุษในพรหมโลก

คำว่า เทเว ในคัมภีร์ลัททนีติ แปลไว้ ๘ อย่าง ดังนี้

๑. ผู้ที่เล่น หมายถึง ผู้ที่เล่นด้วยกามคุณทั้ง ๕ คือ มีสุขสนุกสบายอยู่ด้วยทิพยสมบัติตลอดเวลา
๒. ผู้ที่ปรารถนา หมายถึง ปรารถนาจะชนะปฏิบัติปฏิบัติ คือต้องการชนะข้าศึก ไม่ยอมแพ้
๓. ผู้ที่กล่าว หมายถึง มีวาจาที่โลกนับถือ บอกว่าควรหรือไม่ควรอย่างไรก็เชื่อฟัง
๔. ผู้ที่รุ่งเรืองสว่าง หมายถึง รุ่งเรืองด้วยแสงสว่าง คือ สรีระมีความสว่างรุ่งเรืองอย่างยิ่ง
๕. ผู้ที่ได้รับความชมเชย
๖. ผู้ที่มีผู้ใคร่ หมายถึง ใคร่จะเห็นจะได้ยิน เป็นต้น ล้วนประกอบด้วยความงามเป็นพิเศษ
๗. ผู้ที่ไปได้ หมายถึง ผู้ที่ไปได้โดยไม่ขัดข้องในทุกที่ตามปรารถนา
๘. ผู้ที่สามารถ หมายถึง ผู้ที่สามารถยังกิจนั้นๆ ให้สำเร็จด้วยอานุภาพสมบัติ

สวรรค์ชั้นกามาวจรภูมิ

เทพหรือเทวดาที่อยู่ในสวรรค์ชั้นกามาวจรภูมิ มีกายเป็นกายทิพย์ เป็นกายสว่าง ละเอียดยิ่ง ไม่ปฏิรูป เกิดเป็นโอปปาติกะกำเนิด คือผุดเกิดขึ้นโตทันที แต่เป็นกายที่ไม่ปรากฏแก่ตาคน ส่วนเทพในรูปภูมิและอรุณภูมิก็มีกายทิพย์เช่นเดียวกันแต่มีความละเอียดประณีตกว่า เทพบุตรเทพธิดามีแต่ความหนุ่มสาว เทพธิดาจะมีรูปลักษณะอยู่ในวัยอายุราว ๑๖ ปี เทพบุตรจะมีรูปลักษณะอยู่ในวัยอายุราว ๒๐ ปี เหมือนกันหมด มีความบริบูรณ์ด้วยความสุข อายุยืนยาว ความแก่ เจ็บ ตาย ไม่ปรากฏ ตายก็ไม่ปรากฏซาก จึงเห็นทุกข์ได้ยาก เทวดาจะมีแต่ความสุขเพลิดเพลินอยู่ตลอดเวลา

เทวดาชั้นกามาวจรภูมิ เมื่อหมดบุญจะตายจากเทวภูมิ จะมีสิ่งปรากฏให้ทราบ ๕ อย่าง คือ มรณนิมิตของเทวดา ๕ อย่าง ได้แก่ ๑. ผิวกายเศร้าหมอง ๒. พวงดอกไม้ย่อมเหี่ยวแห้ง ๓. ผ้าถุงห่มเศร้าหมอง ๔. เหงื่อไหลออกจากรักแร้ทั้งสองข้าง ๕. อาสนะแข็ง

ทำกุศลอย่างไรจึงเกิดเป็นเทวดา

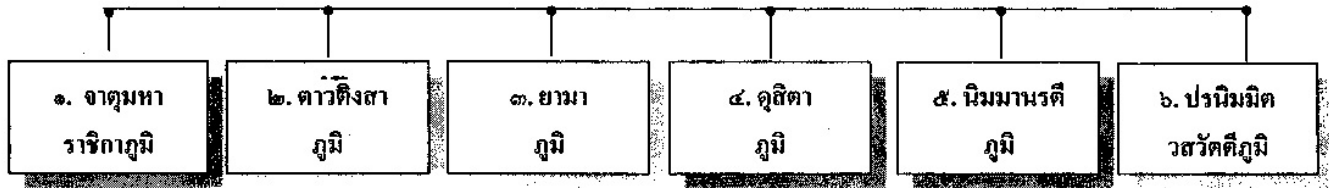
๑. สร้างบุญกุศลไว้มากจะเกิดในวิมานของตนเอง เหมือนคนรวยย่อมมีบ้านของตนเอง ไม่ต้องเช่าหรืออาศัยคนอื่นอยู่

๒. สร้างบุญกุศลไว้น้อย ไม่มีวิมานของตนเอง เกิดในวิมานเทวดาอื่นๆ โดย
- ผุดปรากฏขึ้นที่ตักของเทวดาองค์ใด ก็เป็นบุตร ธิดา ของเทวดาองค์นั้น
 - ผุดปรากฏขึ้นที่แท่นบรรทมของเทวดาองค์ใด ก็เป็นบาทบริจาริกาหรือภรรยาของเทวดาองค์นั้น
 - ผุดปรากฏขึ้นใกล้แท่นบรรทมของเทวดาองค์ใด ก็เป็นผู้รับใช้ของเทวดาองค์นั้น
 - ผุดปรากฏขึ้นภายในวิมานของเทวดาองค์ใด ก็เป็นบริวาร ของเทวดาองค์นั้น
 - ผุดปรากฏขึ้นนอกวิมาน ใกล้วิมานของเทวดาองค์ใด ก็เป็นบริวาร ของเทวดาในวิมานนั้น
 - ผุดปรากฏขึ้นระหว่างวิมานพอดี ก็ดูว่าเวลาผุดเกิดหันหน้าไปทางวิมานใด ก็ต้องเป็นบริวาร ของเทวดาในวิมานนั้น
 - ผุดปรากฏขึ้นระหว่างวิมานพอดี แต่ไม่หันหน้าไปทางวิมานใด ก็ตกเป็นบริวารของเทวดาที่เป็นใหญ่ปกครองสวรรค์ชั้นนั้นๆ หรือจะยกให้เป็นบริวารของเทวดาองค์ใดองค์หนึ่งก็ได้

เทวะ หรือ เทวดา มี ๓ ประเภท คือ

๑. อุปปัตติเทวะ เทวดาโดยกำเนิด ได้แก่ เทวดาและพรหม
๒. สมมติเทวะ เทวดาโดยสมมติ ได้แก่ พระมหากษัตริย์ พระราชินี พระราชโอรส พระราชธิดา
๓. วิสุทธิตะวะ เทวดาที่บริสุทธิ์หมดจดจากกิเลสทั้งปวง หมายถึง พระอรหันต์

กามาวจรภูมิ ๖

จาตุมาหาราชิกาภูมิ

สวรรค์ชั้นจาตุมาหาราชิกาภูมิ มีท้าวมหाराช ๔ องค์ แบ่งกันปกครองดังนี้

- ๑. ท้าวธตรฐะ อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงของภูเขาสิเนรุ เป็นผู้ปกครองคันทัพพเทวดา
- ๒. ท้าววิรุฬหกะ อยู่ทางทิศใต้ของภูเขาสิเนรุ เป็นผู้ปกครองกุมภณฑเทวดา
- ๓. ท้าววิรูปักขะ อยู่ทางทิศตะวันตกของภูเขาสิเนรุ เป็นผู้ปกครองนาคเทวดา
- ๔. ท้าวกุเวระ อยู่ทางทิศเหนือของภูเขาสิเนรุ เป็นผู้ปกครองยักษ์เทวดา

ในอภินาฏียสูตร ได้กล่าวถึงหน้าที่ของท้าวมหाराชทั้ง ๔ และบริวาร คือ เป็นผู้รักษาด่านหน้าของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพื่อป้องกันพวกอสูรซึ่งเป็นศัตรูของเทพชั้นดาวดึงส์จะยกทัพขึ้นมาตีเอาถิ่นสวรรค์คืน แต่ใน สุตตันตปิฎก ดิกนิบาต ได้แสดงหน้าที่ว่า เป็นผู้ตรวจดูโลกซึ่งเป็นที่อยู่ของหมู่มนุษย์ ในวัน ๘ คำแห่งปัจจุ อมาตย์บริษัทของท้าวมหाराชทั้ง ๔ เทียวตรวจดูโลก ในวัน ๑๔ คำแห่งปัจจุ บุตรทั้งหลายของท้าวมหाराชทั้ง ๔ เทียวตรวจดูโลก ในวัน ๑๕ คำแห่งปัจจุ ท้าวมหाराชทั้ง ๔ เทียวตรวจดูโลกเองว่าพวกมนุษย์พากันบำรุงมารดาบิดา บำรุงสมณพราหมณ์ เคารพนอบน้อมผู้ใหญ่ในตระกูล รักษาอุโบสถ ทำบุญกุศล เป็นต้น มีจำนวนมากอยู่หรือ เมื่อตรวจดูแล้วถ้าเห็นว่ามีจำนวนน้อย ก็ไปบอกแก่พวกเทพชั้นดาวดึงส์ซึ่งประชุมกันในสุธรรมสภา พวกเทพชั้นดาวดึงส์เมื่อได้ฟังดังนั้นก็มีใจหดหู่ ทิพยกายจักกลดถอย อสุรกายจักเพิ่มพูน แต่ถ้าเห็นว่ามีมนุษย์พากันทำดี มีบำรุงมารดาบิดา เป็นต้น เป็นจำนวนมาก พวกเทพชั้นดาวดึงส์ก็จะพากันชื่นบาน ทิพยกายจักเพิ่มพูน อสุรกายจักกลดถอย

ดังกล่าวมาเป็นหน้าที่ของท้าวมหाराชทั้ง ๔ ทำหน้าที่คุ้มครองโลกทั้ง ๔ ทิศ ในเรื่องความคุ้มครองโลกนั้นพระพุทธเจ้าได้แสดงธรรมที่เป็นธรรมคุ้มครองโลก(โลกบาล)ไว้ ๒ ข้อ คือ หิริ ความละอายใจที่จะทำชั่ว โอตตปปะ ความเกรงกลัวต่อความชั่ว บุคคลทั้งหลายเมื่อมีธรรมคุ้มครองโลกรักษาไว้แล้วก็จะไม่ทำความชั่วเพราะความละอาย ไม่ทำความชั่วเพราะมีความเกรงกลัว เมื่อเป็นเช่นนี้ถึงจะมีท้าวมหाराชทั้ง ๔ มาตรวจตราที่จิตใจหรือไม่มีก็ตาม บุคคลทั้งหลายก็เป็นผู้ที่ละเว้นความชั่วได้แล้ว ด้วยความมีหิริ และโอตตปปะ

เทวดาชั้นจาตุมาหาราชิกา อยู่ตั้งแต่กลางภูเขาสิเนรุจนกระทั่งถึงพื้นดินมนุษย์ มีชื่อเรียกตามที่อยู่อาศัย ดังนี้

๑. ภูมิภูฏเวเวตา เเวเวตเวที่อยูบนพื้นดิน
๒. รุกขภูฏเวเวตา เเวเวตเวที่อยูบนต้นไม้
๓. อวกาสภูฏเวเวตา เเวเวตเวที่อยู่ในอวกาศ (มีวิมานอยู่)

ภูมิภูฏเวเวตา

เวเวตเวที่อาศัยอยูบนพื้นดิน ตามสถานที่ต่งๆ เช่น ภูเขา แม่น้ำ มหาสมุทร ตามบ้านเรือน ชุมประตุ เจดีย์ ศาลา ใต้พื้นดิน เป็นต้น โดยถือเอาสถานที่นั้นเป็นวิมานของตน

รุกขภูฏเวเวตา

เวเวตเวที่อาศัยอยูตามต้นไม้ มี ๒ จำพวก คือ มีวิมาน และไม่มืวิมาน รุกขเวเวตเวที่มีวิมานวิมานจะต่งอยูบนยอดไม้ เเวเวตเวที่ไม่มีวิมานก็จะอาศัยอยูบนคบไม้ กิ่งไม้

อวกาสภูฏเวเวตา

เวเวตเวที่มีวิมานของตนเองต่งอยูในอวกาศ ภายในภายนอกวิมานประกอบด้วยรัตนะ ๗ อย่าง ได้แก่ แก้วมรกต แก้วมุกดา แก้วประพาพ แก้วมณี แก้ววิเชียร เงิน ทอง บางวิมานมี ๒ รัตนะ ๓ รัตนะ ขึ้นอยู่กับกุศลที่ตนเคยสร้างไว้ วิมานเหล่านี้จะลอยหมุนเวียนไปในอวกาศรอบ ๆ ภูเขาสิเนรุ

เวเวตเวใจร้าย ๔ จำพวก

เวเวตเวในชั้นจาตุมหาราชิกาภูมิ บางพวกขาดเมตตาธรรม เป็นเวเวตเวใจร้าย มี ๔ จำพวก คือ

๑. คันธัพพะ คันธัพพิ คือ เเวเวตเวชาย หญิง ที่ถือกำเนิดภายในต้นไม้ที่มีกลิ่นหอม เรียกว่า นางไม้ หรือแมงฆาง ชอบรบรบกวนให้เกิดอุปสรรคต่งๆ เช่น เจ็บป่วย หรือทำอันตรายแก่ทรัพย์สินสมบัติ ที่นำไม้ นั้นมาใช้อย เเวเวตเวจำพวกนี้อยู่ในความปกครองของ ท้าวจรฐฐะ คันธัพพะเวเวตเวนี้ สิงอยู่ในต้นไม้ นั้นตลอดไป แม้ว่าใครจะตัดฟันไป ทำเรือ แพ บ้าน เรือน เครื่องใช้สอย ก็คงสิงอยู่ในไม้ นั้น ซึ่งผิดกับรุกขเวเวตเวที่อาศัยอยูตามต้นไม้ ถ้าต้นไม้ นั้นตายหรือถูกตัด ก็ย้ายจากต้นไม้ นั้นไปต้นไม้ อื่น

๒. กุมภกัณโท กุมภกัณที คือ เเวเวตเวชาย หญิง ที่เรียกว่ารากษส (อ่านว่า ราก-สด) เเวเวตเวรักษาสมบัติต่งๆ รักษาป่า ภูเขา แม่น้ำ เเวเวตเวจำพวกนี้อยู่ในความปกครองของท้าววิรุพพะ

๓. นาโค นาตี คือ นาคเวเวตเวชาย หญิง มีวิชาเวทมนต์คาถา ขณะท่องเทียวในโลกมนุษย์ บางทีก็เนรมิตเป็นคน สัตว์ นาคเวเวตเวบางพวกมีอริยาศัยชอบลงโทษพวกสัตว์นรก จะเนรมิตตัวไปเป็น นายนิรยบาลคอยลงโทษสัตว์นรก เเวเวตเวจำพวกนี้อยู่ในความปกครองของท้าววิรุปักกะ

๔. ยักโข ยักซี คือ เเวเวตเวยักษ์ชาย หญิง พอใจการเบียดเบียนสัตว์นรกเช่นเดียวกับนาค เเวเวตเวพวกนี้อยู่ในความปกครองของท้าวภูเวร หรือ ท้าวเวสสุวรรณ

มนุษย์จะไปเกิดเป็นเทพยดาในสรวงสวรรค์ก็เนื่องด้วยบุญ เช่น การทำบุญใส่บาตร ทำทาน รักษาศีล ไปเกิดในสวรรค์ชั้นใดจะต้องทราบวิธีการวางใจในการทำบุญว่าทำเพื่ออะไร ทำอย่างไรบุญนั้น จึงมีผลมีอานิสงส์มาก สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในทานสูตรมีใจความสรุปว่า “ผู้ใดให้ทาน โดยหวังผลบุญจากการให้ทานเมื่อตายไปจะไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา” เช่นใส่บาตรแล้ว

อธิษฐาน ขอให้ได้ไปเกิดในสวรรค์ ให้มีอาหารกินในชาติหน้า ขอให้ได้เลื่อนยศตำแหน่งเร็วๆ เป็นต้น
จัดเป็นการให้ทานแล้วหวังผลบุญจากการให้ทาน

จบจาดุมหาราชิกาภูมิ

ดาวดึงส์สามภูมิ

ดาวดึงส์ หรือ ดาวดึงส์ เป็นที่เกิดของบุคคล ๓๓ คน เหตุแห่งชื่อ ดาวดึงส์ มีเหตุพอเป็น
สังเขป ดังนี้

ในอดีตกาลมีหมู่บ้านหนึ่งชื่อว่า มจลคาม หมู่บ้านนี้มีคนอยู่กลุ่มหนึ่ง ชื่อว่า คณะสหบุญญการี
แปลว่า คณะทำบุญร่วมกัน มี ๓๓ คนเป็นผู้ชายทั้งหมด หัวหน้าชื่อว่า มาฆมานพ ชายทั้ง ๓๓ คนนี้
ช่วยกันทำความสะอาดถนนหนทาง ถนนแห่งใดชำรุดทรุดโทรมก็ช่วยกันซ่อมแซม เพื่อให้เป็นที่
สะดวกสบายแก่บุคคลทั่วไป ทำที่สำหรับเก็บน้ำเพื่อให้คนที่ผ่านไปมาได้อาศัยดื่มกิน สร้างศาลาที่ทาง
๔ แพร่ง เพื่อให้คนเดินทางได้มีที่นั่งพัก เมื่อชายทั้ง ๓๓ คนนี้สิ้นชีวิต ได้บังเกิดในเทวภูมินี้ มาฆมานพ
ที่เป็นหัวหน้ากลุ่มได้เกิดเป็นพระอินทร์ ด้วยเหตุนี้เทวภูมิชั้นที่สองนี้จึงชื่อว่า ดาวดึงส์ แปลว่า ๓๓

เทวดาชั้นดาวดึงส์มี ๒ จำพวก คือ

๑. กุมภฏฐเทวดา เทวดาที่อยู่บนพื้นดิน ได้แก่ พระอินทร์และเทวดาผู้ใหญ่ ๓๒ องค์ พร้อม
ทั้งบริวาร และ เทวสุรา ๕ จำพวก ที่อยู่ใต้เขาสิเนรุ

๒. อากาศัญฐเทวดา เทวดาที่อยู่ในอากาศ ได้แก่ เทวดาที่มีวิมานลอยไปในกลางอากาศ
ตั้งแต่เหนือพื้นดินยอดภูเขาสิเนรุ ไปจดขอบจักรวาล บางวิมานก็มีเทวดาอยู่ บางวิมานก็ไม่มีเทวดาอยู่

ที่ตั้งของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

แผ่นดินชั้นดาวดึงส์ ตั้งอยู่บนยอดภูเขาสินเนรุ ลักษณะกลม กว้าง ๘๔,๐๐๐ โยชน์ มีสุทฺถสนนคร กลางสุทฺถสนนครมีปราสาทเวษยันต์เป็นที่อยู่ของพระอินทร์

สุทฺถสนนคร เป็นที่ตั้งของสิ่งบันเทิงใจ ดังนี้

ทิศตะวันออก มีสวนนันทวัน กว้าง ๑,๐๐๐ โยชน์ มีสระโบกขรณี ๒ สระ ชื่อ มหานันทา และ

จุฬานันทา

ทิศตะวันตก มีสวนจิตรลดา กว้าง ๕๐๐ โยชน์ มีสระโบกขรณี ๒ แห่ง ชื่อ วิจิตรา และ จุฬจิตรา

ทิศเหนือ มีสวนมิลสกัน กว้าง ๕๐๐ โยชน์ มีสระโบกขรณี ๒ แห่ง ชื่อ รัมมา และ สุรัมมา

ทิศใต้ มีสวนผารุสกัน กว้าง ๗๐๐ โยชน์ มีสระโบกขรณี ๒ แห่ง ชื่อ ภัทรา และ สุภัทรา

ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ มีสวน ๒ แห่ง ชื่อ ปุณฑริกะ และ มหาวัน มีความพิเศษ คือ

๑. สวนปุณฑริกะ มีต้นปาริชาติ สูง ๑๐๐ โยชน์ แผ่กิ่งก้านออกไป ๕๐ โยชน์ เมื่อคราวออกดอกกลิ่นหอมไปไกลได้ ๑๐๐ โยชน์ ได้ต้นปาริชาติมีแท่นบัณฑุกัมพลศิลาอาสน์(เป็นแท่นศิลาที่มีสีแดงเหมือนดอกชบา) กว้าง ๕๐ โยชน์ ยาว ๖๐ โยชน์ หนา ๑๕ โยชน์ มีความอ่อนนุ่ม เมื่อพระอินทร์ประทับพักผ่อนอิริยาบถอยู่เหนือแท่นศิลาอาสน์แล้ว แท่นทิพย์นี้ก็จะอ่อนยุบลงไป เมื่อพระองค์ทรงลุกขึ้นแท่นศิลาก็จะฟูขึ้นตามเดิม สวนนี้มีศาลาพิงธรรมชื่อ ศาลาสุรัมมา มีเจดีย์มรกต คือ จุฬามณี สูง ๑๐๐ โยชน์
๒. สวนมหาวัน เป็นที่ประทับสำราญพระราชอิริยาบถของท้าวสักกเทวราช มีสระโบกขรณีชื่อ สุนันทา กว้าง ๑ โยชน์ และมีวิมานรายล้อมอยู่ ๑,๐๐๐ วิมาน

ต้นปาริชาติ หรือต้นกัลปพฤกษ์

ในสวนปุณฑริกะ กลางสวนมีต้นไม้ใหญ่แผ่สาขาอยู่ต้นหนึ่ง ชื่อปาริชาติ เป็นต้นไม้ทิพย์ ๑๐๐ ปี จะออกดอกครั้งหนึ่ง เมื่อถึงคราวนั้นดอกไม้ในสวรรค์นี้ก็จะบานสะพรั่ง เหล่าเทพบุตรเทพธิดาก็จะพากันมารื่นเริง ผลัดเปลี่ยนเวียนกันมาเฝ้าจนกว่าดอกไม้จะบาน ครั้นดอกไม้สวรรค์บานก็จะปรากฏแสงรุ่งเรืองไปไกลหลายหมื่นวา เมื่อลมรำเพยพัดไปทิศใดย่อมส่งกลิ่นหอมไปทิศนั้น เป็นระยะไกล ดอกจะบานสะพรั่งไปทุกกิ่งก้านทั่วทั้งต้น เทพบุตรเทพธิดาองค์ใดปรารถนาจะได้ดอกปาริชาติ ก็จะตกลงมาในมือดังรู้ใจ

ความเป็นอยู่ของเทวดาชั้นดาวดึงส์

เทวดาชั้นนี้มีความเป็นอยู่โดยเสวยผลบุญที่ได้ทำไว้ จึงได้ทิพยสมบัติ เทพบุตรเทพธิดามีแต่ความสวยงามเป็นหนุ่มเป็นสาวอยู่ตลอดไปไม่มีแก่ เจ็บ ตาย ปรากฏให้เห็น เทพบุตรองค์หนึ่งๆ อาจมีนางฟ้าเป็นบาทบริจาริกา ๕๐๐ หรือ ๑,๐๐๐ องค์

เทวดาในชั้นนี้ มีการไปมาหาสู่กันและกัน เทพบุตร เทพธิดา มีความรักใคร่ปรารถนาเป็นคู่ครองกัน หากขาดคู่ครองก็จะเกิดความเบื่อหน่ายในความเป็นอยู่ของตน ไม่เบิกบานรื่นเริงเหมือนเทวดาที่มีคู่ครอง เทวดาในชั้นดาวดึงส์ทั้งหลายต่างหาความสุขสำราญพร้อมด้วยบริวารของตน ในส่วนทั้ง ๔ ทิศ

ความสุขที่มีอยู่ในชั้นดาวดึงส์นี้มีมากมายโดยเฉพาะสวนนันทวัน เป็นที่ให้ความสุขได้อย่างดีเลิศกว่าสถานที่ใดๆ เทพบุตรเทพธิดาองค์ใดเกิดความทุกข์โศกเศร้าใจเพราะกลัวความตาย ถ้าได้เข้าไปยังสวนนันทวันแล้วความเศร้าโศกก็จะหายไปสิ้น เทวดาองค์ใดถ้ายังไม่เคยเข้าไปในสวนนันทวัน จัดว่าเขายังไม่รู้ถึงความสุขที่ดีเลิศในสวรรค์ สวนนันทวันอย่างในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์นี้ มีอยู่ในสวรรค์ทุกๆ ชั้น

สิ่งสำคัญ ๆ ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

๑. พระเจดีย์จุฬามณี

พระเจดีย์จุฬามณีเป็นสถานที่สำคัญที่สุดเป็นที่บรรจุ จูฬามณี คือ ส่วนของพระเศวตฉัตรหม่อมพร้อมกับ โมฬี คือ มุ่นหรือมวยผมทั้งหมด และ มณี คือ ปิ่นมณี หรือ ปิ่นแก้ว สำหรับปักมวยผม กับ เวงฐนะ คือ เครื่องรัดมวยผม หรือที่เรียกว่า รัดเกล้า ของพระโพธิสัตว์ คำว่า จูฬามณี แปลอีกอย่างหนึ่งว่า ปิ่น

เพราะฉะนั้น พระเจดีย์นี้จึงเป็นที่บรรจุ พระเศวต ปิ่นมณี และเครื่องรัดมวยผม ในตอนที่พระโพธิสัตว์เสด็จออกมหาภิเนษกรรม มีกล่าวไว้ใน อวิทูเรนทาน ในอรรถกถาชาดก มีใจความสรุปว่า

เมื่อพระโพธิสัตว์เสด็จออกมหาภิเนษกรรม ทรงมังกัณฐกะ เสด็จข้ามแม่น้ำอโนมา เสด็จลงจากหลังม้าประทับยืนบนลานทราย ทรงเปลื้องอาภรณ์ประทานแก่นายฉันทะ และประทานมังกัณฐกะแก่เขา แล้วทรงจับพระขรรค์แสงดาบด้วยพระหัตถ์ขวา จับพระจุฬามณี (ยอดพระเศวต) กับพระโมฬี (มุ่นพระเศวตทั้งหมด) ด้วยพระหัตถ์ซ้าย ทรงตัดด้วยพระขรรค์แสงดาบ พระเศวตยัง

เหลือแนวพระเศียรประมาณสององคุลีมีวนกลับมาทางเบื้องขวา คงอยู่ขนาดนั้นตลอดพระชนม์ชีพ พระมัสสุ(หนวด)ก็มีสมควรแก่พระเศวต ไม่ต้องปลงพระเศวตและพระมัสสุอีก พระโพธิสัตว์ทรงโยนพระจุฬามณีกับพระโมฬีขึ้นไปในอากาศ ท้าวสักกเทวราชทอดพระเนตรเห็นด้วยทิพยจักขุ ทรงรับด้วยผอบรัตนะทรงนำขึ้นไปประดิษฐานไว้ในที่เทวสถูป ชื่อจุฬามณีเจดีย์ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ พร้อมกับอีกสองสิ่ง คือ ปิ่นมณีและเครื่องรัดเกล้า รวมเป็น ๓ สิ่ง คือ ๑.พระจุฬามณีและพระโมฬี ๒.ปิ่นมณี ๓.เครื่องรัดเกล้า นอกจากนี้ยังเป็นที่บรรจุพระเขี้ยวแก้วเบื้องขวาในคราวแบ่งพระธาตุ พระจุฬามณีเจดีย์จึงบรรจุของสำคัญรวมไว้ ๔ สิ่ง

การแบ่งพระธาตุ มีใจความสรุป ดังนี้

เมื่อโทณพราหมณ์แบ่งพระธาตุ แอบหยิบเอาพระทฐธาตุ คือเขี้ยวแก้วเบื้องขวา ขึ้นซ่อนไว้ ณ ภายใต้ผ้าโพกศีรษะ พระอินทร์ทอดพระเนตรเห็นด้วยทิพยจักขุ ทรงดำริว่า โทณพราหมณ์ไม่อาจทำสักการะให้สมควรแก่พระทฐธาตุ ควรจะนำมาบูชาในเทวโลก จึงทรงอัญเชิญพระทฐธาตุนั้นจากผ้าโพกของโทณพราหมณ์ ประดิษฐานในสุวรรณโกศ ทรงนำขึ้นไปบรรจุไว้ในพระเจดีย์จุฬามณี ในดาวดึงส์

๒. เทวสภาสุธัมมา

เทวสภาสุธัมมา หรือ สุธรรมสภา หรือ ศาลาสุธัมมา เป็นสถานที่ฟังธรรมในเทวโลก ศาลานี้ประดับด้วยรัตนหัตถ์ ๗ มีความสูง ๕๐๐ โยชน์ กว้าง ๓๐๐ โยชน์ วัดโดยรอบได้ ๑,๒๐๐ โยชน์ พื้นของศาลาเป็นแก้วผลึก เสาคือทอง เครื่องบนมี ชื่อ กาน ระแนง หลังคา เพดาน เป็นต้น เป็นแก้ว หลังคามุงด้วยแก้วอินทิล เพดานและเสา สลักเป็นลวดลายต่างๆ ประดับด้วยแก้วประพาฬ ช่อฟ้า ใบระกา ทำด้วยเงิน กลางศาลาตั้งธรรมาสน์สูง ๑ โยชน์ ทำด้วยรัตนหัตถ์ ๗ กั้นด้วยเศวตฉัตรสูง ๓ โยชน์ ข้างธรรมาสน์เป็นที่ประทับของท้าวสักกเทวราช ถัดไปเป็นที่ประทับของเทวดาผู้ใหญ่ ๓๒ องค์ และถัดไปเป็นที่นั่งของเทวดาผู้ใหญ่องค์อื่นๆ และเทวดาผู้น้อยทั่วไป

ศาลาสุธัมมาตั้งอยู่ข้างด้านปาริชาติ ซึ่งออกดอกปีละครั้ง เมื่อใกล้จะผลิดอก ใบจะมีสีนวล เหล่าเทวดาจะมีความยินดีปรีดาว่าอีกไม่ช้าจะได้เห็นดอกออกสะพรั่งฉายสีแดง รัศมีแผ่ไปในปริมณฑลประมาณ ๕๐๐ โยชน์ ส่งกลิ่นหอมไปตามลมไกล ๑๐๐ โยชน์ ลมชื่อ กันตนะ ทำหน้าที่พัดให้ดอกหล่นลงมาเอง ลมชื่อ สัมปฏิจฉนะ ทำหน้าที่รองรับดอกไม้ไม่ให้ร่วงหล่นลงสู่พื้นดิน ลมชื่อ ปเวสนะ ทำหน้าที่พัดเอาดอกไม้เหล่านั้นเข้าไปในศาลาสุธัมมา ลมชื่อ สัมมิชชนะ ทำหน้าที่ พัดเอาดอกเก่าออกไป ลมชื่อ ลมสันถกะ ทำหน้าที่พัดจัดระเบียบดอกไม้ให้เป็นระเบียบเรียบร้อยไม่ให้รวมกันเป็นกอง

เมื่อถึงเวลาประชุมธรรม ท้าวสักกเทวราชจะทรงเป่าสังข์วิษุุตตระ ยาว ๑๒๐ ศอก เสียงสังข์ดังก้องกังวานทั่วทั้งภายในภายนอกพระนครสุทิสสนะ เป่าครั้งหนึ่งจะดังปรากฏอยู่นานถึง ๔ เดือน มนุษย์ เทพบุตร ~~และ~~ เทพธิดาทั้งหลายในชั้นดาวดึงส์ เมื่อได้ยินเสียงสังข์ต่างพากันมาสู่ศาลาสุธัมมา รัศมีภายในและแสงจากเครื่องประดับของเทวดาทั้งหลาย สว่างไสวไปทั่วศาลา ท้าวสักกเทวราชเมื่อทรงเป่าสังข์แล้วก็เสด็จจากปราสาทเวชยันต์ พร้อมด้วยยมเหสีทั้ง ๔ องค์ ทรงขึ้นช้างเอราวัณ มีเทพยดาห้อมล้อมตามเสด็จไปสู่ศาลาสุธัมมา ประมาณ ๓ โยชน์ ๖ ล้านองค์ ผู้แสดงธรรมได้แก่พรหมชื่อว่า สุนังกุมาระ ได้เสด็จลงมาแสดงธรรมเสมอ บางครั้งท้าวสักกเทวราชก็ทรงแสดงเอง หรือเทพบุตรองค์ใดที่มีความรู้ธรรมะดีก็จะเป็นผู้แสดง เทวภูมิเบื้องบนอีก ๔ คือ ยามา ดุสิต นิมมานรดี ปรมีมิตตวัตติ ก็มีศาลาสุธัมมา เช่นกัน

ท้าวสักกเทวราชหรือพระอินทร์ ทรงบำเพ็ญกุศลในพระพุทธศาสนา

ในระหว่างที่พระศาสนาของพระสมณโคดมยังไม่อุบัติขึ้น ท้าวสักกเทวราชผู้เป็นใหญ่ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีรัศมีกาย รัศมีวิมานด้อยกว่าเทพดาชั้นผู้ใหญ่บางองค์ เมื่อศาสนาของพระสมณโคดมอุบัติขึ้นแล้ว ความสวยงามของวิมานและรัศมีกายจึงมีบริบูรณ์เต็มที่ ทั้งนี้เป็นเพราะกำลังของกุศลกรรมที่ท้าวเธอได้ลงมาถวายทานแด่พระมหากัสสปะที่เพิ่งออกจากนิโรธสมาบัติ เรื่องมีอยู่ว่า :-

พระมหากัสสปะเมื่อออกจากนิโรธสมาบัติต้องการโปรดคนยากจนที่หมู่บ้านแห่งหนึ่ง พระอินทร์ทรงทราบก็ชวนพระมเหสี เสด็จสู่โลกมนุษย์และแปลงกายเป็นคนยากจน เมื่อพระมหากัสสปะอุ้มบาตรเดินเข้าไปในหมู่บ้านและหยุดยืนอยู่ที่หน้าบ้านแรกที่ถึง ท้าวสักกะแปลงเห็นพระมหากัสสปะหยุดอยู่ที่หน้าบ้านตน จึงรีบออกมาแล้วบอกพระมเหสีแปลงให้ยกอาหารมาใส่บาตร พระเถระไม่ได้พิจารณาจึงไม่รู้ว่าจะสองสามภรรยานี้เป็นท้าวสักกะและพระมเหสี แต่พอได้กลิ่นอาหารก็รู้ว่านี่เป็นอาหารทิพย์ พระมหาเถระรู้อย่างนั้นก็ต่อว่าพระอินทร์ว่า “อาดมาตั้งใจมาโปรดคนยากจน มิได้ตั้งใจจะมาโปรดผู้ที่มีบุญอยู่แล้วเช่นองค์อมรินทร์ เหตุไฉนท่านจึงมาทำเช่นนั้น” พระอินทร์ตรัสว่า “ข้าพระองค์ก็เป็นคนยากจนเหมือนกัน เพราะถึงแม้ว่าข้าพระองค์จะเป็นใหญ่อยู่ในชั้นดาวดึงส์ แต่ว่ารัศมีกายก็ดี วิมานก็ดี ของข้าพระองค์ยังด้อยกว่าเทพดาบางองค์มากนัก ที่เป็นเช่นนั้นเพราะข้าพระองค์ไม่ได้ทำกุศลในเวลามีพระพุทธศาสนา มาบัดนี้ข้าพระองค์ได้มาพบกับพระผู้เป็นเจ้าแล้ว จึงต้องการสร้างกุศลในศาสนา เพื่อให้รัศมีกายและวิมานของข้าพระองค์ได้มีความสว่างรุ่งโรจน์ จึงแปลงตนมากระทำดังนี้ ” อาศัยการถวายทานนี้ พระอินทร์จึงมีรัศมีกาย และวิมานสว่างรุ่งโรจน์สวยงามบริบูรณ์อย่างเต็มที่

ท้าวสักกเทวราชเป็นพระโสดาบัน

ท้าวสักกเทวราชพระองค์นี้สำเร็จเป็นพระโสดาบัน และจะอยู่ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์จนสิ้นอายุขัย เมื่อจุด(ตาย)จากชั้นดาวดึงส์จะเกิดในมนุษย์โลกเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ และสำเร็จเป็นพระสกทาคามีบุคคล เมื่อสิ้นอายุขัยแล้วก็กลับไปเกิดในชั้นดาวดึงส์อีกและได้สำเร็จเป็นพระอนาคามี เมื่อสิ้นอายุขัยจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์จะไปบังเกิดในพรหมชั้นสุทธาวาส ตั้งแต่ชั้นอวิหา เป็นต้นไป จนถึงชั้นอกนิฏฐาภูมิและปรินิพพานในภูมินี้

คุณธรรมที่ทำให้เป็นท้าวสักกะ(พระอินทร์)

ท้าวสักกะจอมเทพ เมื่อเป็นมนุษย์ในกาลก่อน ได้สมาทานประพฤติปฏิบัติวัตตบท ๗ ประการ จึงเกิดเป็นท้าวสักกะ คือ

๑. เสี่ยงบิตามารดาตลอดชีวิต
๒. ประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้ใหญ่ในตระกูลตลอดชีวิต
๓. มีวาจานุ่มนวลสุภาพตลอดชีวิต

๔. มีวาจาไม่ส่อเสียดตลอดชีวิต
๕. มีใจปราศจากความตระหนี่ ยินดีในการแจกจ่ายทาน ครอบครองเรือนตลอดชีวิต
๖. มีวาจาสัตย์จริงตลอดชีวิต
๗. ไม่โกรธ แม้ว่าถ้าเกิดโกรธขึ้นก็ระงับได้ทันทีตลอดชีวิต

พระอภิธรรม เกิดขึ้นครั้งแรกที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์

จากบทเรียนชุดที่ ๑ สาระนั้นรู้จากพระอภิธรรม ได้แสดงให้เห็นถึงเหตุเกิดของพระอภิธรรมแล้วว่า ในพรรษาที่ ๗ ของพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ได้เสด็จขึ้นไปโปรดพระพุทธมารดาที่ไปอุบัติเป็นสันตสูติเทพบุตร ความตามบทเรียนชุดที่ ๑ แล้วนั้น ฉะนั้นในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์นี้จึงมีสาระที่สำคัญๆ สรุปไว้ดังที่กล่าวมาแล้ว

ทางไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ในทานสูตรกล่าวไว้โดยสรุปว่า “ผู้ใดทำงานโดยคิดว่าการทำงานนั้นเป็นสิ่งที่ดีงาม ตายลงย่อมไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์”

จบดาวดึงส์สามภูมิ

ยามาภูมิ

สวรรค์ชั้นที่ ๓ ชื่อว่า ยามา หรือ ยามะ แปลว่า สิ้นไปจากทุกข์ หรือ บรรลุทิพยสุขพร้อมพร้ง สวรรค์ชั้นยามามีความสวยงามและประณีตกว่าสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ พร้งพร้อมด้วยความสุขที่เป็นทิพย์ มีผู้เป็นใหญ่ คือพระสุยามเทวาริราช หรือเรียกว่า พระสุยามะ หรือ ยามะ มีที่ตั้งอยู่ในอากาศ สูงกว่ายอดภูเขาสิเนรุ ๔๒,๐๐๐ โยชน์ ไม่มีเทวดาประเภทที่อาศัยบนพื้นดิน มีแต่พวกอากาสัญญเทวดาพวกเดียว มีวิมาน ทิพยสมบัติ ร่างกาย สวยงามและประณีตกว่าเทวดาชั้นดาวดึงส์

ทางไปสวรรค์ชั้นยามา

ทานสูตรกล่าวไว้ว่า “ถ้าผู้ใดทำงานโดยคิดว่า บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย เคยทำบุญทำทานมา โดยตลอด เราก็ควรจะได้ทำตามประเพณีที่ท่านเคยทำมา” ถ้าผู้นั้นให้ทานด้วยอาการอย่างนี้แล้ว เมื่อทำกาลกิริยาตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเหล่าเทวดาทั้งหลายในสวรรค์ชั้นยามา

ตัวอย่างผู้ที่ไปเกิดในชั้นยามาภูมิ คือ อุบาสกผู้หนึ่งมีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา อุทิศถวายอาหารเป็นสังฆทานแด่พระภิกษุสงฆ์วันละ ๔ รูป ทุกวัน เขาได้จ้างบุรุษผู้หนึ่งให้คอยเปิดปิดประตูเวลาพระจะมารับสังฆทาน บุรุษนั้นต้อนรับพระภิกษุสงฆ์ที่มารับสังฆทานด้วยความนอบน้อมเลื่อมใสศรัทธา เมื่ออุบาสกผู้นั้นดับชีพลงได้ ไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นยามา ส่วนบุรุษผู้ต้อนรับเฝ้าประตูไปบังเกิดในดาวดึงส์

จมายามาภูมิ

ดุสิตาภูมิ

สวรรค์ชั้นที่ ๔ ชื่อว่า ดุสิตา หรือ ดุสิตะ มักเรียกว่า ชั้นดุสิต แปลว่า ยินดีชื่นบาน คือ มีปีติอยู่ด้วยสิริสมบัติของตน เป็นภูมิที่อยู่ของพระโภชิสัตว์ก่อนที่จะไปบังเกิดในมนุษย์โลก เทวดาในชั้นดุสิตนับว่าเป็นเทวดาที่ประเสริฐกว่าเทวดาในภูมิอื่น ๆ มีท้าวสันดุสิตเทวราชเป็นผู้ปกครอง มีร่างกาย วิมานทิพย์สมบัติ สวยงามประณีตกว่าเทวดาในชั้นยามา

ดุสิตาภูมิตั้งอยู่ท่ามกลางอากาศ สูงจากชั้นยามาขึ้นไป ๔๒,๐๐๐ โยชน์ บริเวณแผ่กว้างออกไปจนจดขอบจักรวาล เทวดาเป็นอากาศัญญูเทวดาเท่านั้น

ความโกลาหลในสวรรค์

ความโกลาหลอย่างขนานใหญ่ของพวกเทวดาทั้งปวงมีอยู่สามสมัย คือ สมัยเมื่อโลกจะวินาศ สมัยเมื่อพระพุทธเจ้าจะอุบัติขึ้น สมัยเมื่อพระเจ้าจักรพรรดิจะเกิดขึ้น พระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายในบัดนี้ ก่อนที่จะลงมาเกิดในโลกนี้ ได้ทรงเป็นพระโภชิสัตว์ประทับอยู่ในสวรรค์ชั้นดุสิต เมื่อกาลใกล้กำหนดที่จะตายจากเทวดา ลงมาตรัสรู้ในมนุษย์โลก เทวดาทั้งปวงก็เกิดโกลาหลพากันไปเฝ้าทูลอาราธนาพระโภชิสัตว์ลงไปตรัสรู้ พระโภชิสัตว์ได้ทรงตรวจดู สถานะ ๕ อย่าง คือ ๑. กาล ๒. ทวีป ๓. ประเทศ ๔. ตระกูล ๕. มารดาและกำหนดอายุของมารดา

กาล คือ กาลแห่งอายุขัยของมนุษย์ ถ้ามนุษย์มีอายุขัยมากเกินแสนปีขึ้นไป หรือ ต่ำกว่าร้อยปีลงมา ก็ไม่ใช่กาลที่จะลงมาตรัสรู้ เพราะยุคสมัยที่มนุษย์อายุขัยมากไปก็ไม่อาจเห็นไตรลักษณ์ คือ

ความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา น้อยไปก็มีกิเลสหนามากไม่อาจเห็นธรรม แต่ในปัจจุบันนั้นเป็นยุคที่มนุษย์มีอายุร้อยปี จึงเป็นกาลที่จะลงมาตรัสรู้ได้

ทวีป คือทรงเห็นชมพูทวีปเหมาะที่จะลงมาตรัสรู้

ประเทศ-- คือ ทรงเห็นมัชฌิมประเทศคือท้องถื่นของชมพูทวีปเป็นที่เหมาะ เช่น สถานที่ประสูติปัจจุบันอยู่ในเนปาล

ตระกูล ทรงเห็นคักยราชตระกูล และพระเจ้าสุทโธทนะจะเป็นพระบิดาได้

พระมารดา ทรงเห็นพระนางสิริมหามายามีศีลและบารมีธรรมสมควรเป็นพระมารดาได้ ทั้งจะมีพระชนม์สืบไปจากเวลาที่พระโอรสประสูติเพียงเจ็ดวัน สัตว์อื่นไม่อาจอาศัยคัพโภทร(ครรภ์)บังเกิดได้อีก

ครั้นพระโพธิสัตว์ทรงเห็นสถานะทั้ง ๕ มีครบบริบูรณ์แล้ว จึงทรงรับอาราธนาของเทพทั้งปวง

ทางไปสวรรค์ชั้นดุสิต

ทานสูตรกล่าวว่า "ผู้ใดให้ทานโดยคิดว่า เราหุงหากินได้ สมณพราหมณ์เหล่านั้นไม่ได้หุงหากิน ถ้าเราไม่ให้ทานก็เป็นสิ่งไม่ควรอย่างยิ่ง เมื่อเขาตายลงแล้วกุศลนั้นส่งผล ย่อมทำให้เขาไปบังเกิดเป็นเทวดาในสวรรค์ชั้นดุสิต"

ตัวอย่างผู้ไปเกิดในชั้นดุสิต ได้แก่ พระนางสิริมหามายา พระพุทธมารดาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ครั้นประสูติพระโพธิสัตว์แล้ว ๗ วัน สวรรคตแล้วไปเกิดเป็นเทพบุตร อาจมีคำถามว่า ทำไมต้องเกิดเป็นเทพบุตรซึ่งเป็นชาย เกิดเป็นเทพธิดาไม่ได้หรือ? เหตุผลคือ เพราะเป็นวิสัยของพระพุทธชนนซึ่งมีบุญญาธิการ ถ้าเกิดเป็นเทพธิดาหากเทพบุตรเกิดความปฏิพัทธ์มีจิตรักใคร่เสนหา จะเกิดเป็นโทษอย่างยิ่งแก่เทพบุตรองค์นั้น

จบดุสิตาภูมิ

นิมมานรตีภูมิ

สวรรค์ชั้นที่ ๕ ชื่อว่า นิมมานรตี หรือ นิมมานรตี แปลว่า อภิรมย์ยินดีในสิ่งที่นิรมิตขึ้น คือ นอกจากทิพอารมณที่ได้อยู่โดยปรกติแล้ว ในเวลาที่ต้องการสิ่งใด ก็นิรมิตสิ่งนั้นขึ้นได้อีกตามความต้องการ เทวดาที่เกิดขึ้นจากตุมหาราชิกว จนถึง ดุสิต ทั้ง ๔ ภูมินี้ ย่อมมีคุ้มครองของตนเป็นประจำอยู่มากบ้าง น้อยบ้าง ตามบุญญาธิการของตน แต่ในชั้นนิมมานรตี และปรนิมมิตวสวัตติ ไม่มีคุ้มครองของตนเป็นประจำ เวลาใดที่ปรารถนาใคร่จะเสพกามคุณก็จะเนรมิตขึ้นมาตามที่ใจปรารถนา เมื่อได้เพลิดเพลินกับการเสพกามคุณแล้ว เทพเนรมิตจะอันตรธานไป มีความเพลิดเพลินเป็นอยู่เช่นนี้ตลอดไป

เมื่อพิจารณาแล้วก็เห็นว่าเป็นภูมิที่น่ารื่นรมย์ แต่ถ้าจะพิจารณาโดยสภาวะธรรมแล้ว เห็นว่าเป็นการไปใช้บุญเก่า พร้อมกับสะสมกิเลสใหม่ไปด้วย เมื่อหมดบุญเก่าก็ต้องไปรับผลของกิเลสที่สะสมใหม่ เมื่อตายจากเทวภูมิแล้วอาจจะไปเกิดในอบายภูมิด้วยกำลังแห่งอกุศลที่ได้กระทำไว้ในเทวภูมินั้น เมื่อทำนุทราบเช่นนี้แล้วก็ไม่ควรยินดี แต่ให้มองเห็นวัฏฏะของชีวิตว่าถึงจะเกิดมาได้รับความสุขอย่างล้นเหลือในเทวภูมิใดๆ ก็ตาม ตราบใดเมื่อยังมีการเกิดอีก ความทุกข์ความโศกเศร้าไม่อาจหลีกเลี่ยงได้แน่นอน

นิมมานรตีภูมิ อยู่กลางอากาศห่างจากดุสิตาภูมิขึ้นไป ๔๒,๐๐๐ โยชน์ มีแต่อากาศัญญูเทวดาอย่างเดียว ที่มีความสวยงามประณีต มีอายุยืนกว่า เทวดาในชั้นดุสิต

ทางไปสวรรค์ชั้นนิมมานรตี

ในทานสูตรกล่าวว่า “ผู้ใดทำทานโดยคิดว่าเราจะให้ทานเหมือนอย่างฤาษีทั้งหลายที่ได้กระทำมาในอดีต เมื่อตายและกุศลนั้นจะส่งผล ย่อมทำให้เขาไปบังเกิดเป็นเทวดาในสวรรค์ชั้นนิมมานรตี”

ตัวอย่างผู้ที่ไปเกิดในสวรรค์ชั้นนี้ คือ หญิงชราอนาถาผู้หนึ่งได้ใส่บาตรด้วยน้ำผักคอง แต่พระมหากัสสปเถระเจ้าผู้เป็นพระอรหันต์ที่ออกจากนิโรธสมบัติ พอตกกลางคืนเข้าอนนเกิดเป็นโรคลมจับพลัน ถึงแก่ความตาย ก่อนที่จะตายนางยังซึ้งซมปิติโสมนัสอยู่ในใจที่พระมหากัสสปเถระเจ้าได้กรุณาไปโปรดถึงหน้าบ้านเพื่ออนุเคราะห์ให้นางได้ทำทาน กุศลนี้เองที่นำให้นางไปเกิดเป็นเทพนารี มีฤทธิ์ มีอานุภาพมากในสวรรค์ชั้นนิมมานรตี เสวยทิพยสมบัติอยู่ในปราสาทพิมาน

จบ นิมมานรตีภูมิ

ปรนิมมิตวสวัตติภูมิ

สวรรค์ชั้นที่ ๖ ชื่อว่า ปรนิมมิตวสวัตติ แปลว่า ทำอำนาจของตนให้เป็นไปในโภคะทั้งหลาย ที่ผู้อื่นรู้ความคิดของจิตแล้วนิรมิตให้ เทวดาในสวรรค์ชั้นนี้เพียงแต่คิด ก็จะมีผู้เนรมิตสิ่งปรารถนานั้นให้ ไม่ต้องเนรมิตเอง ผู้ที่มาคอยนิรมิตให้ นั้นไม่มีกล่าวว่าเป็นเทพพวกไหนชั้นไหน ทำให้เทวดาชั้นนี้มีความสุขความสำราญยิ่งกว่าสวรรค์ชั้นที่ ๕ เมื่อปรารถนาเสวยกามคุณก็มีผู้นิรมิตให้ เมื่อได้เสวยกามคุณสมความปรารถนาแล้ว เทพเนรมิตจะอันตรธานไป

ปรนิมมิตวสวัตติภูมิตั้งอยู่ในอากาศ ห่างจากนิมมานรติภูมิ ๔๒,๐๐๐ โยชน์ มีแต่อากาศฐฐุ- เทวดาอย่างเดียว มีท้าวปรนิมมิตตเทวราช หรือ ท้าววสวัตติเทวราช เป็นผู้ปกครองเทวดาทั้ง ๖ ชั้น เทวดาในชั้นนี้มีร่างกาย วิมาน ทิพยสมบัติ สวยงามประณีตมากกว่าเทวดาในชั้นนิมมานรติ ภูมินี้ถือว่าเป็นยอดภูมิ คือ ภูมิที่สูงสุดของเทวดา

ทางไปสวรรค์ชั้นปรนิมมิตวสวัตติ

ในทานสูตรกล่าวไว้ว่า “ผู้ใดทำทานโดยคิดว่า ทำทานเพื่อให้จิตเกิดความปลื้มปิติในบุญที่ทำ เมื่อตายลงและกุศลนั้นจะส่งผล จะทำให้ไปเกิดในสวรรค์ชั้นปรนิมมิตวสวัตติ”

จบปรนิมมิตวสวัตติภูมิ

ปรนนิมิตวสวัตตีภูมิ

สวรรค์ชั้นที่ ๖ ชื่อว่า ปรนนิมิตวสวัตตี แปลว่า ทำอำนาจของตนให้เป็นไปในโอกาสทั้งหลาย ที่ผู้อื่นรู้ความคิดของจิตแล้วนิรมิตให้ เทวดาในสวรรค์ชั้นนี้เพียงแต่คิด ก็จะมีผู้นิรมิตสิ่งปรารถนานั้นให้ ไม่ต้องนิรมิตเอง ผู้ที่มาคอยนิรมิตให้ นั้นไม่มีกล่าวว่าเป็นเทพพวกไหนชั้นไหน ทำให้เทวดาชั้นนี้มีความสุขความสำราญยิ่งกว่าสวรรค์ชั้นที่ ๕ เมื่อปรารถนาเสวยกามคุณก็มีผู้นิรมิตให้ เมื่อได้เสวยกามคุณสมความปรารถนาแล้ว เทพนิรมิตจะอันตรธานไป

ปรนนิมิตวสวัตตีภูมิตั้งอยู่ในอากาศ ห่างจากนิมมานรดีภูมิ ๔๒,๐๐๐ โยชน์ มีแต่อากาศสูง เทวดาอย่างเดียว มีท้าวปรนนิมิตตเทวราช หรือ ท้าววสวัตตีเทวราช เป็นผู้ปกครองเทวดาทั้ง ๖ ชั้น เทวดาในชั้นนี้มีร่างกาย วิมาน ทิพยสมบัติ สวยงามประณีตมากกว่าเทวดาในชั้นนิมมานรดี ภูมินี้ถือว่าเป็นยอดภูมิ คือ ภูมิที่สูงสุดของเทวดา

ทางไปสวรรค์ชั้นปรนนิมิตวสวัตตี

ในทานสูตรกล่าวไว้ว่า “ผู้ใดทำทานโดยคิดว่า ทำทานเพื่อให้จิตเกิดความปลื้มปิติในบุญที่ทำ เมื่อตายลงและกุศลนั้นจะส่งผล จะทำให้ไปเกิดในสวรรค์ชั้นปรนนิมิตวสวัตตี”

จบปรนนิมิตวสวัตตีภูมิ

บทที่ ๒

รูปาวจรภูมิ

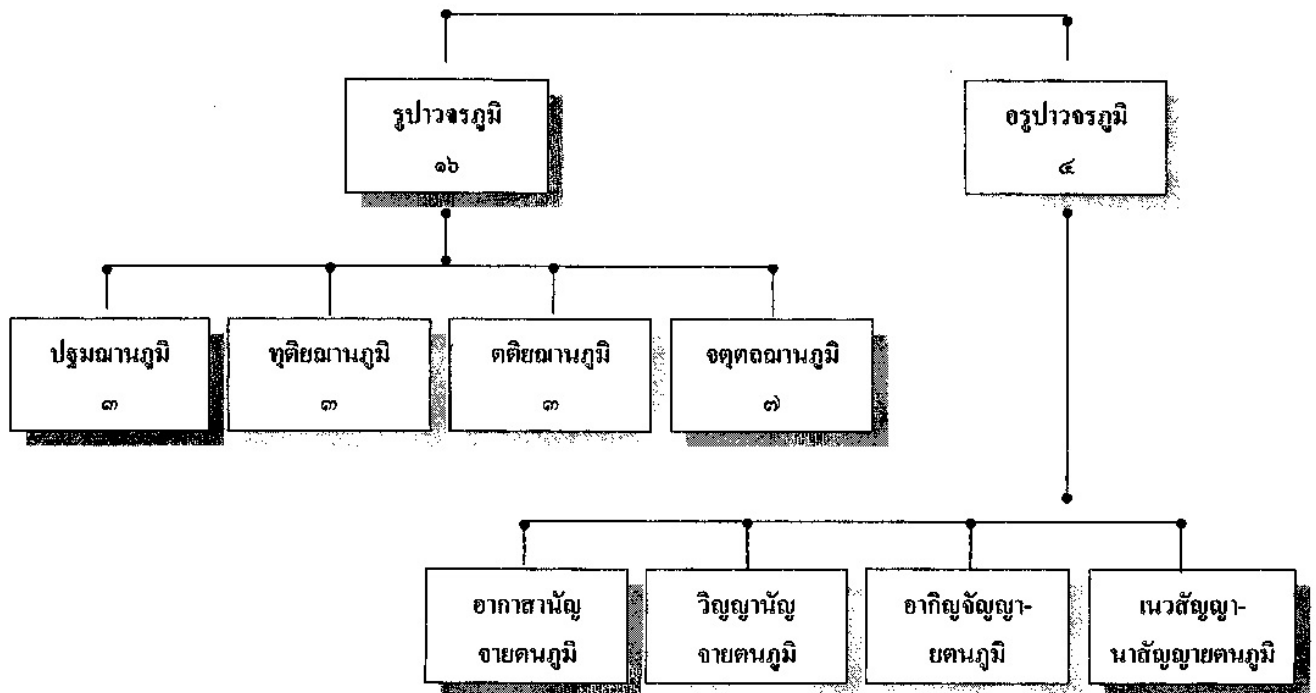
จากสวรรค์ ๖ ชั้นแล้ว ภูมิที่อยู่สูงขึ้นไปอีก คือพรหมภูมิ แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ รูปาวจรภูมิ และอรูปราวจรภูมิ ผู้ที่ทำความดีจนบรรลุถึงรูปฌาน คือ ฌานที่มีรูปนิมิตเป็นอารมณ์ รูปฌานนั้นย่อมมีวิบากให้ไปเกิดเป็นรูปพรหม ผู้ที่ทำความดีสูงขึ้นไปกว่ารูปฌาน คือทั้งรูปนิมิต กำหนดอรูปรนิมิตคือนิมิตที่ไม่มีรูปเป็นอารมณ์ จนได้บรรลุรูปฌานคือฌานที่มีอรูปรนิมิตเป็นอารมณ์ ฌานนั้นก็มิมีวิบากให้ไปเกิดเป็นอรูปรพรหม คำว่า พรหม แปลว่า เจริญ รุ่งเรือง หมายความว่า เจริญรุ่งเรืองด้วยคุณพิเศษ มีฌานเป็นต้น

ในพรหมภูมิ แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ

๒.๑ รูปาวจรภูมิ มี ๑๖

๒.๒ อรูปราวจรภูมิ มี ๔

พรหมภูมิ

รูปาวจรภูมิ ๑๖ ชั้น

รูปาวจรภูมิ มี ๑๖ ภูมิ คือ ปฐมฌานภูมิ ๓ ทุตติยฌานภูมิ ๓ ตติยฌานภูมิ ๓ จตุตถฌานภูมิ ๗

ปฐมฌาน-ขภูมิ มี ๓ ภูมิ

ผู้ที่เจริญสมถกรรมฐานจนบรรลุปฐมฌาน มีองค์ฌาน ๕ คือ วิตก วิจารณ์ ปีติ สุข เอกัคคตา โดยแบ่งการเจริญปฐมฌานออกเป็น ๓ ระดับ คือ อย่างอ่อน อย่างกลาง อย่างแก่กล้า ผู้ที่เจริญปฐมฌานอย่างใด ๆ แล้ว ถ้าตายไปโดยที่ฌานยังไม่เสื่อม ฌานนั้นจะส่งผลให้ไปเกิดในปฐมฌานภูมิ ๓ ตามกำลังฌานที่ได้ ดังนี้

๑. ปาริสาชชาภูมิ ผู้ที่เกิดในภูมินี้ก็ได้ชื่อว่า พรหมปาริสาชชา แปลว่า เป็นบริษัทของท่านมหาพรหม เป็นผู้บำรุงมหาพรหม ที่จะได้กล่าวในชั้นที่ ๓ พรหมในภูมินี้เกิดด้วยปฐมฌานที่มีกำลังอ่อน

๒. บุโรหิตาภูมิ ผู้ที่เกิดในภูมินี้ก็ได้ชื่อว่า พรหมบุโรหิตา แปลว่า เป็นบุโรหิตของมหาพรหม พรหมในภูมินี้เกิดด้วยปฐมฌานที่มีกำลังปานกลาง

๓. มหาพรหมาภูมิ ผู้ที่เกิดในภูมินี้ก็ได้ชื่อว่า มหาพรหม แปลว่า พรหมผู้ใหญ่ เป็นใหญ่เป็นหัวหน้าของพรหมทั้ง ๒ ที่กล่าวมา เป็นพรหมที่มีวรรณะยิ่งกว่า มีอายุยืนกว่า เป็นต้น พรหมในภูมินี้เกิดด้วยปฐมฌานที่มีกำลังแก่กล้า

ที่ตั้งของปฐมฌาน

ที่ตั้งของปฐมฌานภูมิ ๓ ตั้งอยู่ในอากาศอยู่ในชั้นเสมอกัน แต่มีความรุ่งเรืองกว่ากัน ตั้งห่างจากเทวตาชั้นปรนิมมิตตวสวัตติ ประมาณ ๕,๕๐๘,๐๐๐ โยชน์ มีวิมาน สวนดอกไม้ และสระโบกขรณี อันล้วนด้วยรัตนะทั้ง ๗ มีรัศมีแวววาวสวยงามยิ่ง

จบปฐมฌานภูมิ ๓

ทุตติยฌานภูมิ มี ๓ ภูมิ

ผู้ที่เจริญสมถกรรมฐานจนบรรลุทุตติยฌาน มีองค์ฌาน ๔ คือ วิจารณ์ ปีติ สุข เอกัคคตา หรือบรรลุตติยฌาน มีองค์ฌาน ๓ คือ ปีติ สุข เอกัคคตา โดยแบ่งการเจริญออกเป็น ๓ ระดับ คือ อย่างอ่อน อย่างกลาง อย่างแก่กล้า ผู้ที่เจริญทุตติยฌานหรือตติยฌานอย่างใด ๆ แล้ว ถ้าตายไปโดยที่ฌานยังไม่เสื่อม ฌานนั้นจะส่งผลให้ไปเกิดในทุตติยฌานภูมิ ๓ ตามกำลังฌานที่ได้ ผู้ที่ได้ทุตติยฌานและผู้ที่ได้ตติยฌาน จะไปเกิดในทุตติยฌานภูมิ ๓ เช่นเดียวกัน เพราะอำนาจของวิตกและวิจารณ์นั้นใกล้เคียงกันมาก

ทุตติยฌาน มี ๓ ภูมิ คือ

๑. **ปริตตภาภุมิ** ผู้ที่เกิดในภุมินี้ได้ชื่อว่า **พรหมปริตตภา** แปลว่า **มีรัศมีน้อย** คือ มีแสงสว่างน้อยกว่าพรหมชั้นตติยฌานด้วยกัน พรหมในภุมินี้เกิดด้วยกำลังของตติยฌาน หรือ ตติยฌานที่มีกำลังอ่อน เป็นบริวารคอยรับใช้อาภัสสาพรหม ซึ่งเป็นหัวหน้า

๒. **อัปฺปมาณภาภุมิ** ผู้ที่เกิดในภุมินี้ก็ได้ชื่อว่า **พรหมอัปฺปมาณภา** แปลว่า **มีรัศมีไม่มีประมาณ** คือมีแสงสว่างมากเกินที่จะประมาณได้ พรหมในภุมินี้เกิดด้วยกำลังของตติยฌานหรือตติยฌานที่มีกำลังปานกลาง เป็นผู้ให้คำปรึกษาในกิจการงานของอาภัสสาพรหม

๓. **อาภัสสราภุมิ** ผู้ที่เกิดในภุมินี้ก็ได้ชื่อว่า **พรหมอาภัสสรา** แปลว่า **มีรัศมีชานไป** คือแผ่ออกไปแต่ที่นั่นที่นี้ดุจสายฟ้าแลบออกจากกลีบเมฆ เพราะมีชั้นธันดานเกิดจากฌานที่มีปิติ หรืออีกนัยหนึ่ง **อาภัสสรา** แปลว่า **มีรัศมีพวยพุ่ง** คือหยดย้อยออกเหมือนหยดย้อยออกมาจากสระ หรือจุดเปลวไฟแห่งโคมประทีป อีกอย่างหนึ่ง **อาภัสสรา** แปลว่า **มีปกติสว่างใสด้วยรัศมี** พรหมในภุมินี้เกิดด้วยกำลังของตติยฌาน หรือตติยฌานที่มีกำลังแก่กล้า พรหมอาภัสสราเป็นหัวหน้าในชั้นตติยฌานภุมิทั้ง ๓

ที่ตั้งของตติยฌานภุมิ

ที่ตั้งของตติยฌานภุมิ ๓ ตั้งอยู่ในอากาศอยู่ในชั้นเสมอกัน แต่มีความรุ่งเรืองกว่ากัน ห่างจากปฐมฌานภุมิขึ้นมาประมาณ ๕,๕๐๘,๐๐๐ โยชน์ มีวิมาน สวนดอกไม้ สระโบกขรณี อันล้วนด้วยรัตนะทั้ง ๗ มีรัศมีแวววาวสวยงามยิ่ง มีต้นกัลปพฤกษ์ ทุกสิ่งสวยงามประณีตยิ่งกว่าปฐมฌานภุมิ ๓

จบตติยฌานภุมิ ๓

ตติยฌานภุมิ มี ๓ ภุมิ

ผู้ที่เจริญสมถกรรมฐานจนบรรลุจตุตถฌาน มืองค์ฌาน ๒ คือ สุข เอกัคคตา โดยแบ่งการเจริญตติยฌานออกเป็น ๓ ระดับ คือ อย่างอ่อน อย่างกลาง อย่างแก่กล้า ผู้ที่เจริญจตุตถฌานอย่างใด ๆ แล้ว ถ้าตายไปโดยที่ฌานยังไม่เสื่อม ฌานนั้นจะส่งผลนำเกิดในตติยฌานภุมิ ๓ ตามกำลังฌานที่ได้ตติยฌานภุมิ มี ๓ ภุมิ คือ

๑. **ปริตตสุภาภุมิ** ผู้ที่เกิดในภุมินี้ก็ได้ชื่อว่า **พรหมปริตตสุภา** แปลว่า **มีรัศมีแห่งสระใสสวยงามน้อย** คือ น้อยกว่าพวกพรหมชั้นตติยฌานด้วยกัน พรหมในภุมินี้เกิดด้วยกำลังของจตุตถฌานที่มีกำลังอ่อน เป็นบริวารคอยรับใช้สุภิกงหาพรหม ซึ่งเป็นหัวหน้า

๒. **อัปฺปมาณสุภาภุมิ** ผู้ที่เกิดในภุมินี้ก็ได้ชื่อว่า **พรหมอัปฺปมาณสุภา** แปลว่า **มีรัศมีแห่งสระใสสวยงามอย่างไม่มีประมาณ** คือ มากเกินที่จะประมาณได้ พรหมในภุมินี้เกิดด้วยกำลังของจตุตถฌานที่มีกำลังปานกลาง เป็นพรหมให้คำปรึกษาในกิจการงานของสุภิกงหาพรหม ซึ่งเป็นหัวหน้า

๓. **สุภิกงหาภุมิ** ผู้ที่เกิดในภุมินี้ก็ได้ชื่อว่า **พรหมสุภิกงหา** แปลว่า **มากมายไปด้วยรัศมีที่ใสสวยงาม** คือ มีรัศมีผุดสว่างทั่วไป แผ่ชานออกจากสระเป็นอันเดียวกัน มีสิริเหมือนอย่างแห่งทองที่โรจน์รุ่งอยู่ในหีบทอง หรืออีกนัยหนึ่ง รัศมีสวยงามของพรหมเช่นกับรัศมีของดวงจันทร์ มีแสงสว่างของ

รัศมีรวมกันอยู่เป็นวงกลม ไม่กระจัดกระจายออกจากกัน พรหมในภูมินี้เกิดด้วยกำลังของจตุตถฌานที่มีกำลังแก่กล้า เป็นหัวหน้าปกครองพรหมในชั้นตติยฌานภูมิทั้ง ๓

ที่ตั้งของตติยฌานภูมิ

ที่ตั้งของตติยฌานภูมิ ๓ ตั้งอยู่ในอากาศอยู่ในชั้นเสมอกัน แต่มีความรุ่งเรืองกว่ากัน ห่างจากทุติยฌานภูมิ ๔,๕๐๘,๐๐๐ โยชน์ มีวิมาน สวนดอกไม้ สระโบกขรณี อันล้วนด้วยรัตนะทั้ง ๘ มีรัศมีแวววาวสวยงามยิ่ง มีต้นกัลปพฤกษ์ ทุกสิ่งสวยงามประณีตยิ่งกว่าทุติยฌานภูมิ ๓

คราวที่โลกถูกทำลาย

โลกจะถูกทำลายด้วย ไฟ น้ำ ลม ในคราวที่โลกถูกทำลายด้วยไฟ ไฟจะลุกไหม้ตั้งแต่อบายภูมิ มนุษย์ภูมิ เทวภูมิ จนถึงปฐมฌานภูมิ ๓ ถูกทำลายทั้งหมด

คราวที่โลกถูกทำลายด้วยน้ำ น้ำจะท่วมตั้งแต่อบายภูมิ มนุษย์ภูมิ เทวภูมิ ปฐมฌานภูมิ ๓ ทุติยฌานภูมิ ๓ ถูกทำลายทั้งหมด

คราวที่โลกถูกทำลายด้วยลม ลมจะพัดทำลายตั้งแต่อบายภูมิ มนุษย์ภูมิ เทวภูมิ ปฐมฌานภูมิ ๓ ทุติยฌานภูมิ ๓ ตติยฌานภูมิ ๓ จะถูกทำลายทั้งหมด

ภูมิที่พ้นจากการถูกทำลายด้วยไฟ น้ำ ลม คือ จตุตถฌานภูมิ และ อรูปภูมิ

จบตติยฌานภูมิ ๓

จตุตถฌานภูมิ มี ๗ ภูมิ

ผู้ที่เจริญสมถกรรมฐานจนบรรลุปัญจฌาน มีองค์ฌาน ๒ คือ อุเบกขา เอกัคคตา มี ๗ ภูมิ คือ ๑.เวหंपผลาภูมิ ๒.อสังขยสัตตภูมิ ๓.อวิหาภูมิ ๔.อตัปปาภูมิ ๕.สุทัสสาภูมิ ๖.สุทัสสีภูมิ ๗.อกนิฐฐาภูมิ

๑. เวหंपผลาภูมิ	๓. อวิหาภูมิ	} รวมเฉพาะภูมิที่ ๓ - ๗
เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า
สุทธาวาสภูมิ ๕
๒. อสังขยสัตตภูมิ	๔. อตัปปาภูมิ	
	๕. สุทัสสาภูมิ	
	๖. สุทัสสีภูมิ	
	๗. อกนิฐฐาภูมิ	

เวหंपผลาภูมิ และ อสังขยสัตตภูมิ

๑. เวหंपผลา แปลว่า มีผลไฟบุลย์ ซึ่งเกิดขึ้นด้วยอำนาจของฌาน พ้นจากการถูกทำลายทั้งปวง ผู้ที่เกิดในภูมินี้ได้ชื่อว่า พรหมเวหंपผลา พรหมในภูมินี้เกิดด้วยกำลังของปัญจฌาน พรหมชั้นนี้

ไม่ได้แบ่งเป็น ๓ ชื่อสำหรับผู้ได้อย่างอ่อน อย่างปานกลาง และอย่างประณีตแต่อย่างใด กล่าวไว้ชื่อเดียวรวมๆ กันไป

๒. อสังขยิ แปลว่า ไม่มีสัญญาเสียเลย พรหมชั้นนี้เป็นที่เกิดของผู้ได้ปัญจมถานแบบเพ่งอยู่ เป็นนิตยว่าจิตไม่มี เห็นโทษของจิตว่าจิตเป็นสิ่งที่ เป็นทุกข์ ได้รับอารมณ์แล้วก็ เป็นทุกข์ก็เพราะมีจิต รากะ โทสะ โมหะ ล้วนอาศัยจิตเกิดขึ้น มีความเห็นว่าไม่มีจิตเป็นของดีเป็นนิพพานในปัจจุบัน จึงเพ่งอยู่ เป็นนิตยว่าจิตไม่มีๆ สำรอก ดับนามขันธ์ และเวลาตายจากมนุษย์ ถ้ายืนตายก็ไปเกิดเป็นพรหมในท่า ยืน ถ้านั่งก็ไปเกิดเป็นพรหมในที่นั่ง และก็อยู่ในอิริยาบถนั้นจนถึงจุติ หรือเรียกว่า พรหมลูกฟัก ซึ่งมี เพียงรูปขันธ์อย่างเดียวไม่มีนามขันธ์ เมื่อหมดอายุขัยนามขันธ์ก็จะเกิดขึ้นเพื่อนำไปเกิดในภพใหม่ชาติ ใหม่ต่อไป เป็นพรหมภายนอกพระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธศาสนาไม่ได้สอนให้ปฏิบัติเพื่อไปเกิด เป็นพรหมพวกนี้

ที่ตั้งของเวฬุผลาภูมิ และอสัญญสัตตภูมิ

ตั้งอยู่ท่ามกลางอากาศ ทั้ง ๒ ภูมิ อยู่ในระนาบเดียวกัน ห่างจากตติยฌานภูมิ ๕,๕๐๘,๐๐๐ โยชน์ มีวิมาน สวนดอกไม้ สระโบกขรณี ล้วนด้วยรัตนะทั้ง ๗ มีรัศมีแวววาวสวยงามยิ่ง มีต้น กัลปพฤกษ์ ทุกสิ่งสวยงามประณีตยิ่งกว่าพรหมชั้นตติยฌาน

จบเวฬุผลาภูมิ และ อสังขยิสัตตภูมิ

สุทธาวาสภูมิ มี ๕ ภูมิ

สุทธาวาส แปลว่า อวาส คือที่อยู่ของผู้บริสุทธ์ หรือ ที่อยู่อันบริสุทธ์ หมายถึงภูมิอันเป็นที่อยู่ ของท่านผู้บริสุทธ์ กล่าวคือ เป็นที่อยู่ของพระอริยบุคคล ๒ จำพวก คือ พระอนาคามี และพระอรหันต์ และมีคุณสมบัติพิเศษอีก ๒ ประการคือ ต้องเป็นพระอนาคามีที่มีอินทรีย์อย่างใดอย่างหนึ่งแก่กล้าด้วย และเจริญสมณะจนได้ปัญจมถานด้วย เมื่อสิ้นชีวิตจะไปเกิดอยู่ในชั้นสุทธาวาสภูมิ และจะสำเร็จเป็นพระ อรหันต์ นิพพานในชั้นสุทธาวาสภูมินั้น ไม่กลับมาเกิดอีก

สุทธาวาสภูมิ มี ๕ ภูมิ คือ อวิหาภูมิ อตปปาภูมิ สุทฺธสาภูมิ สุทฺธสีภูมิ และอกนิฏฐาภูมิ ผู้ที่ เกิดในสุทธาวาสภูมิ ภูมิใดภูมิหนึ่งแล้วจะไม่เกิดซ้ำภูมิ ถ้ายังไม่บรรลุเป็นพระอรหันต์ก็จะเกิดในภูมิที่ สูงขึ้นไปตามลำดับ และจะต้องสำเร็จเป็นพระอรหันต์ในอกนิฏฐาภูมิและนิพพานในอกนิฏฐาภูมินี้

๑. อวิหา แปลว่า ไม่ละฐานของตนโดยกาลอันน้อย หรือ ไม่เสื่อมจากสมบัติของตน ผู้ที่เกิด ในภูมินี้ต้องเป็นพระอนาคามีที่มีสักกอินทรีย์แก่กล้า อินทรีย์มี ๕ คือ ๑.สักกอินทรีย์ ๒.วิริยอินทรีย์ ๓.สติอินทรีย์ ๔.สมาธิอินทรีย์ ๕.ปัญญาอินทรีย์ พรหมที่จะได้เกิดในภูมินี้ต้องสำเร็จพระอริยบุคคลชั้นพระ อนาคามีผู้มีสักกอินทรีย์แก่กล้าและสำเร็จฌานชั้นปัญจมถานด้วย เมื่อมาเกิดในชั้นอวิหาภูมิแล้วถ้าสำเร็จ เป็นพระอรหันต์ก็จะดำรงขันธ์อยู่จนสิ้นอายุขัยและนิพพานในภูมินี้ แต่ถ้ายังไม่สำเร็จเป็นพระอรหันต์ เมื่อสิ้นอายุขัยแล้วจะไปอุบัติขึ้นในสุทธาวาสภูมิชั้นที่สูงขึ้น

๒. **อตปปา** แปลว่า *ไม่สะดุ้งกลัวอะไร* หรือ*ไม่เดือดร้อน* พรหมในภพนี้เป็นผู้ไม่มีความเดือดร้อน ย่อมจะเข้าฌานสมาบัติหรือผลสมาบัติอยู่เสมอ เพื่อไม่ให้จิตเร้าร้อนจากนิเวศธรรม ผู้ที่จะเกิดในภพนี้ต้องเป็นพระอริยบุคคลชั้นพระอนาคามีด้วยกำลังของ*วิริย*หรือ*อินทรีย์*อย่างแก่กล้า และสำเร็จฌานชั้นปัญจฌานด้วย เมื่อสิ้นอายุขัยแล้วจะไปอุบัติขึ้นในสุทธาวาสภูมิชั้นที่สูงขึ้นไป หรือบำเพ็ญเพียรจนสำเร็จเป็นพระอรหันต์ และอยู่จนสิ้นอายุขัย ก็จะดับขันธเข้าสู่ปรินิพพาน ในภพนี้

๓. **สุทิสสา** แปลว่า *สูงงาม* เป็นพรหมที่มีการเห็นชัดเจนแจ่มใสบริบูรณ์ด้วยประสาทจักขุ กิพพจักขุ ธรรมจักขุ ผู้ที่จะเกิดในภพนี้ต้องเป็นพระอริยบุคคลชั้นพระอนาคามีด้วยกำลังของ*สติ*หรือ*อินทรีย์*อย่างแก่กล้า และสำเร็จฌานชั้นจตุตถฌานด้วยปัญญาจักขุ เมื่อสิ้นอายุขัยแล้วจะไปอุบัติขึ้นในสุทธาวาสภูมิชั้นที่สูงขึ้นไป หรือบำเพ็ญเพียรจนสำเร็จเป็นพระอรหันต์และอยู่จนสิ้นอายุขัย จะดับขันธเข้าสู่ปรินิพพาน ในภพนี้

๔. **สุทิสสี** แปลว่า *มีทิสณะคือความเห็นดีบริสุทธิ์* เป็นผู้ที่มีการเห็นชัดเจนแจ่มแจ้งกว่าพรหมสุทิสสา ด้วยประสาทจักขุ กิพพจักขุ และปัญญาจักขุ ส่วนธรรมจักขุนั้นมีกำลังเสมอกันกับพรหมสุทิสสา ผู้ที่จะเกิดในภพนี้ต้องเป็นพระอริยบุคคลชั้นพระอนาคามีด้วยกำลังของ*สมาธิ*หรือ*อินทรีย์*อย่างแก่กล้า และสำเร็จฌานชั้นปัญจฌานด้วย เมื่อสิ้นอายุขัยแล้วจะไปอุบัติขึ้นในสุทธาวาสภูมิชั้นที่สูงขึ้นไป หรือบำเพ็ญเพียรจนสำเร็จเป็นพระอรหันต์ และอยู่จนสิ้นอายุขัย ก็จะดับขันธเข้าสู่ปรินิพพาน ในภพนี้

๕. **อกนิฏฐา** แปลว่า *ไม่มีเป็นรอง* เพราะมีสมบัติอันอุกฤษฏ์ เสวยอริยผลจนกว่าจะสิ้นอายุขัย ผู้ที่จะเกิดในภพนี้ต้องเป็นพระอริยบุคคลชั้นพระอนาคามีด้วยกำลังของ*ปัญญา*หรือ*อินทรีย์*แก่กล้ากว่าอินทรีย์อื่น อกนิฏฐาภูมิเป็นยอดภูมิของพระอริยบุคคล พระอริยบุคคลที่อยู่ในภพนี้จะต้องสำเร็จเป็นพระอรหันต์ในภพนี้แล้วจึงเข้าสู่นิพพาน

ที่ตั้งสุทธาวาสภูมิ

ตั้งอยู่ในอากาศ ทั้ง ๕ ภูมิ จะไม่อยู่ในแนวระนาบเดียวกันเหมือนกับภูมิที่ผ่านมา แต่จะตั้งสูงขึ้นไป อวิหาภูมิจะตั้งห่างจากเวฬุผลาภูมิ และอัสถุณุตตดาภูมิ ๕,๕๐๘,๐๐๐ โยชน์ อตปปาภูมิ สุทิสสาภูมิ สุทิสสีภูมิ อกนิฏฐาภูมิ มีความสูงห่างจากกันระหว่างภูมิ ชั้นละ ๕,๕๐๘,๐๐๐ โยชน์

สิ่งสำคัญในอกนิฏฐาภูมิ

ในอกนิฏฐาภูมิมีพระเจดีย์ชื่อ ทุสสเจดีย์ หรือพระเจดีย์ผ้าขาว ที่เจดีย์บรรจุเครื่องแต่งกายของพระโพธิสัตว์ในคราวที่ทรงออกผนวช(ก่อนตรัสรู้เรียกว่าพระโพธิสัตว์) โดยขงกัการพรหมนำบริหาร ๘ จากพรหมโลกมาถวายพระโพธิสัตว์ และรับพระภูษาขึ้นไปบรรจุไว้ในทุสสเจดีย์ในพรหมโลก และในคราวที่ปรินิพพาน พรหมก็ได้นำพระอัฐนิส(พระบรมสารีริกธาตุส่วนหน้าผาก) ไปบรรจุไว้ที่ทุสสเจดีย์

ในคราวออกบวชพระอินทร์ได้พระจุฬา โมหิ ปิน และเครื่องรัดเกล้า ไปบรรจุไว้ที่จุฬามณีเจดีย์ พระพรหมคือขงกัการพรหมได้ถวายบริหาร ๘ และนำพระภูษาคฤหัสถ์ขึ้นไปบรรจุไว้ในทุสสเจดีย์ เรื่องบาตรที่เป็นส่วนหนึ่งในบริหาร ๘ มีเรื่องพิเศษอีกว่า เมื่อนางสุชาดาน้อมถาดทองคำมธุปายาสเข้าไปถวายพระโพธิสัตว์ในเช้าวันที่จะตรัสรู้ บาตรดินที่ขงกัการพรหมถวายมีเหตุทำให้อันตรายหายไปไม่ทรงเห็นบาตรจึงทรงรับทั้งถาด ครั้นตรัสรู้แล้ว เมื่อพาดิษสองพี่น้องชื่อ ตปัสสะ ภัลลิกะ ได้น้อมข้าวสัตตูก่อนสัตตุดงถวาย พระองค์ไม่มีบาตรที่จะทรงรับ หัวจตุโลกบาตรทั้งสี่จึงได้นำบาตรศิลาจากทิศทั้งสี่มาถวาย รวมเป็นสี่บาตร พระองค์ทรงรับแล้วอธิษฐานให้เป็นบาตรใบเดียวกัน แล้วทรงรับข้าวสัตตูกจากพาดิษทั้งสองคน

จบรูปาวจรภูมิ ๑๖

บทที่ ๓

อรุปาวจรภูมิ

เป็นภูมิที่อยู่ของพรหมที่ไม่มีรูปมีแต่นาม เพราะเห็นโทษของการมีอัตรภาพร่างกายว่าเป็นไปด้วยทุกข์โทษนานาประการ จากการถูกทำร้าย ถูกประหาร มีโรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียน เป็นต้น จึงชวนชวายในการเจริญสมถภาวนาเพื่อปรารถนาที่จะไม่มีรูปร่างกาย เมื่อบรรลุถึงอรุปฌานและสิ้นชีพแล้วจึงได้มาบังเกิดในอรุปภูมิ ผู้ที่จะเจริญอรุปฌานได้ต้องผ่านการเจริญรูปฌานมาจนถึงฌานสุดท้ายคือ ปัญจฌาน (หรือถ้ากล่าวตามสุดต้นตอ คือ จตุตถฌาน) จึงจะเจริญอรุปฌานต่อไปได้ อรุปาวจรภูมิ มี ๔ ภูมิ คือ

๑. อากาสนัญจายตนภูมิ

ผู้ที่เกิดในภูมินี้จะต้องเจริญสมถกรรมฐานจนได้ปัญจฌานมาก่อน แล้วมาเจริญอรุปฌานที่ ๑ คือ อากาสนัญจายตนฌาน กำหนดอากาศที่อยู่ในปฏิภาคนิมิตเป็นอารมณ์ ภาวนาว่า "อากาศไม่มีสิ้นสุดๆ" จนสำเร็จอรุปฌานที่ ๑ คือ อากาสนัญจายตนฌาน เมื่อสิ้นชีวิตและฌานยังไม่เสื่อมจะมาเกิดในอากาสนัญจายตนภูมิ มีอายุ ๒๐,๐๐๐ มหากัป

๒. ญาณภูมิ

เป็นภูมิที่อยู่ของญาณเจตนาพรหมผู้ซึ่งได้รูปฌานที่ ๒ คือ ญาณเจตนาฌาน ด้วยการพิจารณาจิตที่เข้าไปสู่อากาศไม่มีที่สิ้นสุดในอากาศนญาณเจตนาฌาน ตั้งอยู่ห่างจากอากาศนญาณเจตนาภูมิ ๕,๕๐๘,๐๐๐ โยชน์ เป็นภูมิที่มีความสุขประณีตละเอียดกว่าอากาศนญาณเจตนาภูมิ มีอายุ ๕๐,๐๐๐ มหากัป

๓. อากิญจัญญายตนภูมิ

เป็นภูมิที่อยู่ของอากิญจัญญายตนพรหมผู้ซึ่งได้รูปฌานที่ ๓ คือ อากิญจัญญายตนฌาน ด้วยการพิจารณาความไม่มีอะไร คือไม่มีทั้งอากาศและวิญญาณ ซึ่งเป็นอารมณ์ของรูปฌานที่ ๑ และรูปฌานที่ ๒ ตั้งอยู่ห่างจากญาณเจตนาภูมิ ๕,๕๐๘,๐๐๐ โยชน์ เป็นภูมิที่มีความสุขประณีตละเอียดกว่าญาณเจตนาภูมิ มีอายุ ๖๐,๐๐๐ มหากัป ผู้ที่ไปเกิดอยู่ในภูมินี้ ได้แก่ อาหารตาส (อ่านว่า อา-ลา-ระ-ตา-บต) เป็นครูที่สอนการทำสมาบัติให้แก่พระโพธิสัตว์ก่อนที่จะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อพระองค์ตรัสรู้แล้วก็จะเสด็จไปโปรดอาจารย์ผู้นี้ แต่รู้ด้วยทิพยจักขุว่าอาหารตาสตายไปแล้วเมื่อ ๗ วันก่อนที่พระองค์จะตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณ อาหารตาสได้เข้าสู่ความเป็นอรูปพรหมในอากิญจัญญายตนภูมิ

๔. เหนวสัญญานาสัญญายตนภูมิ

เป็นภูมิที่อยู่ของเหนวสัญญานาสัญญายตนพรหม ได้รูปฌานที่ ๔ คือ เหนวสัญญานาสัญญายตนฌาน ด้วยการพิจารณาสัญญาที่เข้าไปในบัญญัติอารมณ์ว่า "มีก็ใช่ ไม่มีก็ใช่" อุปมาเสมือนกับน้ำมันที่ทาบาตร จะว่าบาตรนั้นมีน้ำมันอยู่ก็ไม่ใช่ หรือไม่มีน้ำมันอยู่ก็ไม่ใช่เพราะเทออกมาไม่ได้ ภูมินี้เป็นภูมิที่สูงที่สุด ตั้งอยู่ห่างจากอากิญจัญญายตนภูมิ ๕,๕๐๘,๐๐๐ โยชน์ มีความสุขประณีตละเอียดกว่าอากิญจัญญายตนภูมิ มีอายุ ๘๔,๐๐๐ มหากัป ผู้ที่ไปเกิดอยู่ในภูมินี้ ได้แก่ อุทกตาส (อุ-ทะ-กะ-ตา-บต) เป็นครูสอนสมาบัติให้แก่พระโพธิสัตว์ก่อนที่จะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เช่นเดียวกับอาหารตาส เมื่อพระองค์จะเสด็จไปโปรด ก็ทราบด้วยทิพยจักขุว่าได้สิ้นชีพไปแล้วเมื่อพลบค่ำนี้เอง ได้เข้าสู่ความเป็นอรูปพรหมในเหนวสัญญานาสัญญายตนภูมิ

จบอรูปาวจรภูมิ

บทที่ ๔

อายุของสัตว์ในภูมิ ๓๑

ต่อไปจะได้พรรณนาถึงอายุของเทวดาพรหมทั้งหลาย จะได้เห็นว่าการได้ไปเสวยสุขที่โลก สวรรค์นั้นมีอายุเท่าไรบ้าง และอายุของสัตว์นรกกว่ามีอายุเสวยผลอกุศลกรรมเท่าไรบ้าง

ทำบุญแล้วอธิษฐานให้เกิดในสวรรค์

ในอรรถกถาธรรมบท กล่าวเรื่องเวลาของสวรรค์เทียบกับมนุษย์ไว้ดังนี้:-

ในดาวดึงส์เทวโลกเทวบุตรองค์หนึ่งชื่อว่า มาลาการี ไปเที่ยวชมอุทยานพร้อมกับหมู่เทพอัปสร เทพธิดาองค์หนึ่งจุดใจในขณะที่กำลังนั่งอยู่บนกิ่งต้นไม้ให้ดอกไม้หล่นจากต้น สรีระของนางดับหายไป เหมือนอย่างเปลวประทีปดับ นางถือปฏิสนธิในตระกูลหนึ่งในกรุงสววัตถิและระลึกชาติได้ว่า เป็นภรรยา ของมาลาการีเทวบุตร นางตั้งความปรารถนาจะไปเกิดในสำนักของเทพสามีอีก ขณะนั้นพระพุทธเจ้า ประทับอยู่ ณ กรุงสววัตถิ นางมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทำการบูชาพระรัตนตรัย ทำบุญกุศลต่างๆ และตั้งความปรารถนาอย่างเดียวนั้นตั้งแต่ยังเยาว์วัย จนถึงได้นามว่า **ปติปฐิกา** แปลว่า **บูชาเพื่อสามี** เมื่อเจริญวัยก็มีสามี คนทั้งหลายก็เข้าใจว่าเป็นที่สมปรารถนาแล้ว นางมีบุตรหลายคนโดยลำดับ ได้ตั้ง หน้าทำบุญกุศลต่างๆ อยู่เป็นนิตย์ ในวันสุดท้ายของชีวิต เมื่อฟังธรรมรักษาศีลขบถแล้ว ได้ถึงแก่กรรม ด้วยโรคปัจจุบัน บังเกิดในสำนักเทพสามีในสวนสวรรค์นั้นแหละ ขณะนั้น มาลาการีเทวบุตรก็กำลังอยู่ในอุทยานหมู่เทพอัปสรกำลังเก็บร้อยดอกไม้กันอยู่ เทวบุตรได้ทักถามว่านางหายไปไหนแต่เช้า นางได้ ตอบว่าจุดใจแล้วไปเกิดในมนุษย์ ได้เล่าเรื่องของนางในมนุษย์โดยตลอด และได้เล่าถึงความตั้งใจของนาง เพื่อที่จะมาเกิดอีกในสำนักของเทพสามี บัดนี้ก็ได้อำนาจบุญกุศลและความตั้งใจ เทวบุตรถามถึงกำหนดอายุมนุษย์ เมื่อได้รับตอบว่าประมาณร้อยปีเกินไปมีน้อย ได้ถามต่อไปว่าหมู่ มนุษย์มีอายุเพียงเท่านี้ พวกกันประมาณเหมือนอย่างหลับ หรือพวกกันทำบุญกุศลต่างๆ เทพธิดาตอบว่า พวกมนุษย์โดยมากพวกกันประมาณเหมือนอย่างมีอายุตั้งสองไชย เหมือนอย่างไม้แก่ ไม่ตาย เทวบุตรได้ เกิดความสังเวชใจ

ความจากพระธรรมบท มุ่งเตือนใจให้ไม่ประมาท เพราะทุกๆ คนจะต้องตาย ขณะที่ยังไม่อัมยัง เพลิดเพลินอยู่ในกาม เหมือนอย่างนางเทพธิดาเพลินเก็บดอกไม้ต้องจุดใจ(ตาย)ทันทีในสวนสวรรค์นั้น

ใน **ติกนิบาต** แสดงอายุสวรรค์เทียบอายุมนุษย์ไว้ว่า

ห้าสิบบิมนุสย์เป็นหนึ่งคืนวันสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา ๓๐คืนวันเป็นหนึ่งเดือนสวรรค์นั้น ๑๒ เดือนเป็นหนึ่งปีสวรรค์ ห้าร้อยปีทิพย์เป็นประมาณอายุของเทพชั้นจาตุมหาราชิกา เท่ากับเก้าล้านปีมนุษย์ (50x360x500 = 9,000,000)

หนึ่งร้อยปีมนุษย์เป็นหนึ่งคืนวันสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ นับเดือนปีเช่นเดียวกัน พันปีทิพย์นี้เป็นประมาณอายุของเทพชั้นดาวดึงส์ เท่ากับสามโกฏิหกล้านปีมนุษย์ (4x9,000,000 = 36,000,000)

สองร้อยปีมนุษย์เป็นหนึ่งคืนวันสวรรค์ชั้นยามา นับเดือนปีเช่นเดียวกัน สองพันปีทิพย์นี้เป็นประมาณอายุของเทพชั้นยามา เท่ากับสิบสี่โกฏิสี่ล้านปีมนุษย์ (4x36,000,000 = 144,000,000)

สี่ร้อยปีมนุษย์เป็นหนึ่งคืนวันสวรรค์ชั้นดุสิต นับเดือนปีเช่นเดียวกัน สี่พันปีทิพย์นี้เป็นประมาณอายุของเทพชั้นดุสิต เท่ากับห้าสิบล้านปีมนุษย์ (4x144,000,000 = 576,000,000)

แปดร้อยปีมนุษย์เป็นหนึ่งคืนวันสวรรค์ชั้นนิมมานรดี นับเดือนปีเช่นเดียวกัน แปดพันปีทิพย์นี้เป็นประมาณอายุของเทพชั้นนิมมานรดี เท่ากับสองร้อยสามสิบล้านปีของมนุษย์ (4x576,000,000 = 2,304,000,000)

หนึ่งพันหกร้อยปีมนุษย์เป็นหนึ่งคืนวันในสวรรค์ชั้นปรนิมมิตวสวัตดี นับเดือนปีเช่นเดียวกัน หนึ่งหมื่นหกพันปีทิพย์นี้เป็นประมาณอายุของเทพชั้นปรนิมมิตวสวัตดี เท่ากับเก้าร้อยยี่สิบเอ็ดโกฏิกับหกล้านปีมนุษย์ (4x2,304,000,000 = 9,216,000,000)

ส่วนเทพชั้นพรหมโลกยังมีอายุมากขึ้นไปอีก ดังต่อไปนี้

๑. พรหมปาริสาชชา มีอายุเท่าส่วนที่สามของกัป คือหนึ่งในสามของกัป
๒. พรหมบุโรหิต มีอายุกึ่งกัป
๓. มหาพรหม มีอายุหนึ่งกัป
๔. ปริตตাকাพรหม มีอายุสองกัป
๕. อัปป์มาณอากาศพรหม มีอายุสี่กัป
๖. อากัสสราพรหม มีอายุแปดกัป
๗. ปริตตสุภาพรหม มีอายุสิบหกกัป
๘. อัปป์มาณสุภาพรหม มีอายุสามสิบสองกัป
๙. สุกกิมหาพรหม มีอายุหกสิบสี่กัป
๑๐. เวทฬุผลาพรหม และ อสิญญัสถพรหม มีอายุห้าร้อยกัป
๑๑. อวิหาพรหม มีอายุพันกัป
๑๒. อตัมปาพรหม มีอายุสองพันกัป
๑๓. สุทิสสาพรหม มีอายุสี่พันกัป
๑๔. สุทิสสิพรหม มีอายุแปดพันกัป
๑๕. อกนิฏฐาพรหม มีอายุหนึ่งหมื่นหกพันกัป

ส่วนอรุปรหมอีก ๔ ชั้นยังมีอายุมากขึ้นไปอีก อรูปที่หนึ่งมีอายุสองหมื่นกัป อรูปที่สองมีอายุสี่หมื่นกัป อรูปที่สามมีอายุหกหมื่นกัป อรูปที่สี่มีอายุแปดหมื่นสี่พันกัป

อายุของสัตว์ในนรก

อนึ่ง มีแสดงถึงอายุสัตว์ในนรกเทียบกับอายุในสวรรค์ไว้ว่า

ห้าร้อยปีทิพย์ในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา เป็นคืนวันหนึ่งใน สัตว์นรกขุมนี้มีอายุห้าร้อยปีนรกนั้น

พันปีทิพย์ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เป็นคืนวันหนึ่งใน ภาพสุตตนรก สัตว์นรกขุมนี้มีอายุหนึ่งพันปีนรกนั้น

สองพันปีทิพย์ในสวรรค์ชั้นยามา เป็นคืนวันหนึ่งใน สังฆาตนรก สัตว์นรกขุมนี้มีอายุสองพันปีนรกนั้น

สี่พันปีทิพย์ในสวรรค์ชั้นดุสิต เป็นคืนวันหนึ่งใน โรจวนนรก สัตว์นรกขุมนี้มีอายุสี่พันปีนรกนั้น

แปดพันปีทิพย์ในสวรรค์ชั้นนิมมานรดี เป็นคืนวันหนึ่งในมหาโรจวนนรก สัตว์นรกขุมนี้มีอายุแปดพันปีนรกนั้น

หนึ่งหมื่นหกพันปีทิพย์ในสวรรค์ชั้นปรนิมมิตวสวัตดี เป็นคืนวันหนึ่งใน ตาปนนรก สัตว์นรกขุมนี้มีอายุหนึ่งหมื่นหกพันปีนรกนั้น

มหาตาปนนรก มีอายุถึงอันตรกัป

อเวจีนรก มีอายุหนึ่งอันตรกัป

เทียบกาลเวลา เรื่องกัป (หรือกัลป์)

การนับจำนวนเรื่องกาลเวลาจากคัมภีร์ต่างๆ สรุปได้เป็น ๒ วิธี คือ

๑. นับด้วยจำนวนสังขยา คือ นับจำนวนด้วยตัวเลข เช่น ๑,๒,๓,..... เป็นต้น

๒. กำหนดด้วยอุปมา คือ กำหนดด้วยเครื่องกำหนดอย่างใดอย่างหนึ่ง ในเมื่อมากเกินไปที่ จะนับด้วยจำนวนตัวเลข การกำหนดในวิธีที่ ๒ นี้ เป็นที่มาของคำว่า กัป

กัปมี ๔ อย่าง คือ

๑. อายุกัป

๒. อันตรกัป

๓. อสงไขยกัป

๔. มหากัป

๑. **อายุกับ** หมายถึง กาลเวลาแห่งอายุขัยตามยุคตามสมัย เช่น อายุขัยของคนในยุคปัจจุบัน มีอายุขัยประมาณ ๗๕ ปี หรืออย่างเช่น ในคราวที่พระพุทธเจ้าทรงปลงอายุสังขารว่าอีกสามเดือนจะเสด็จปรินิพพาน หลังจากที่พระอานนท์ทราบแล้วจึงกราบทูลอาราธนาขอให้เสด็จอยู่กับหนึ่ง เพราะได้เคยสดับพระพุทธเจ้าตรัสว่า *ผู้ที่เจริญอิทธิบาท ๔ ประการ ถ้าตั้งใจจะดำรงรูปกายอยู่ก็จะอยู่ได้กับหนึ่ง หรือเหลือกว่ากับหนึ่ง* ในช่วงนั้นมนุษย์ก็มีอายุขัยประมาณร้อยปี

๒. **อัตรกับ** การนับอายุ คือ ในสมัยต้นกับมนุษย์มีอายุขัยยืนยาวมากถึงอสงไขยปี (มากจนนับจำนวนปีไม่ได้) ต่อมาอายุขัยของมนุษย์ค่อยๆ ลดลงตามลำดับจนเหลือแค่ ๑๐ ปี เมื่อลดลงถึงสิบปีแล้วก็ค่อยๆ เพิ่มขึ้นไปอีกจนถึงอสงไขยปีอย่างเก้ออีก เป็นอย่างนี้เท่ากับ ๑ รอบ เรียกว่า อัตรกับ

๓. **อสงไขยกับ** จำนวนอัตรกับดังที่กล่าวไว้ในข้อที่ ๒ เป็นอย่างนั้นไปอีกจนครบ ๖๔ อัตรกับ เท่ากับ ๑ อสงไขยกับ (การนับจำนวนอสงไขยกับ มีการกล่าวไว้หลายนัย บ้างก็กล่าวว่า ๒๐ อัตรกับ เป็น ๑ อสงไขยกับ บ้างก็ว่า ๘๐ อัตรกับ เป็น ๑ อสงไขยกับ)

๔. **มหากับ** มีวิธีนับคือ ๔ อสงไขยกับ = ๑ มหากับ มหากับหนึ่งๆ มีเวลายาวนานมาก จนไม่สามารถประมาณได้ว่าเป็นเวลานานสักเท่าใด มีอุปมาว่า มีภูเขาหินใหญ่ยาวโยชน์หนึ่งกว้างโยชน์หนึ่ง (๑ โยชน์ = ๑๖ กิโลเมตร) ไม่มีช่องไม่มีโพรง เป็นก้อนหินแท่งทึบ ถึงร้อยปีหนึ่ง มีบุรุษใช้ผ้าทอที่แคว้นกาสิ (ผ้าเนื้อดี) ร้อยปีมาลูบครึ่งหนึ่ง ภูเขาหินนั้นก็พังราบเรียบไปก่อน แต่กับยังไม่สิ้น อีกอุปมาหนึ่งว่า มีพื้นที่กว้างและยาวร้อยโยชน์ มีกำแพงสูงร้อยโยชน์ ภายในเต็มไปด้วยเมล็ดพันธุ์ฝักกาดแน่นขนัด มีบุรุษมาหยิบพันธุ์ฝักกาดไปเมล็ดหนึ่งทุกๆ ร้อยปี กองเมล็ดพันธุ์ฝักกาดนั้นก็หมดไปก่อนส่วนกับยังไม่สิ้น กับที่ยาวมากดังนี้ เรียกว่า มหากับ

อธิบายคำว่ากับเสื่อม หมายความว่าระยะเวลาที่ โลกวินาศ คือสลายหรือดับ ความวินาศของโลกมี ๓ อย่างคือ *วินาศเพราะไฟ วินาศเพราะน้ำ วินาศเพราะลม*

โลกวินาศเพราะไฟ จะเกิด มหาเมฆกับวินาศ คือเกิดฝนตกใหญ่ทั่วโลกก่อน ครั้นฝนนั้นหยุดแล้วจะไม่มีฝนตกอีก จะเกิดความแห้งแล้งไปโดยลำดับ จะมีดวงอาทิตย์ดวงที่ ๒ ปรากฏขึ้น จนถึงดวงที่ ๗ จึงจะเกิดไฟประลัยกัลป์ไหม้โลกจนหมดสิ้น อากาศเบื้องบนจะเป็นอันเดียวกับอากาศเบื้องล่างหมายความว่าเหลือแต่อากาศว่างเปล่า มีความมืดมิดทั่วไป ครั้นแล้ว มหาเมฆกับสุมันติ (ก่อเกิดกับ) จะตั้งขึ้น ฝนจะตกทั่วบริเวณที่ถูกไฟไหม้ ลมจะประคองรวมน้ำฝนให้รวมกันเป็นก้อนกลมเหมือนหยาดน้ำบนใบบัว แล้วก็แห้งขอลงไป เป็นไปเช่นนั้นจนปรากฏโลกขึ้นใหม่ จึงถึงวาระที่เรียกว่ากับเจริญ สัตว์ที่บังเกิดขึ้นเป็นพวกแรกนั้น เป็นพวกพรหมในพรหมโลกชั้นที่ไฟไหม้ขึ้นไปไม่ถึง ลงมาเกิดเป็นพวก โอปปาติกะ เกิดขึ้นทันทีโดยไม่ต้องอาศัยกรรมมารดา เกิดโตปรากฏขึ้นทีเดียว แล้วพากันบริโภคน้ำจืด (ปฐมวิรส คือเมื่อน้ำแห้งขอลด ก็เกิดเป็นแผ่นผ้าขึ้นในเบื้องบน มีสิงาม มีรสหอมหวาน) สะเก็ดดิน (ปฐมวิบัพฏก) เกร็ดดิน (ปทาลตา) หมดไปโดยลำดับ จากนั้นจึงบริโภคน้ำจืดชาติ เช่น ข้าวสาลีสืบต่อมา สัตว์โลกจำพวกแรกเหล่านั้นจึงมีร่างกายหยาบขึ้นโดยลำดับ

จนปรากฏเป็นบุรุษสตรีสร้างบ้านเรือนสืบพันธุ์กันมา ในตอนต้นมีอายุยืนยาวเป็น
อสงไขย (นับปีไม่ถ้วน) ต่อมาพากันประพฤติกุศลกรรมด้วยอำนาจของราคะ โลภะ
โทสะ โมหะ มากขึ้น อายุก็ลดน้อยถอยลงไปเรื่อยๆ จนถึงที่สุด มีอายุขัย ๑๐ ปี ก็
ถึงความพินาศเป็นส่วนมาก เพราะภัย ๓ อย่าง คือ ศัสตราวุธ โรค ทุพภิกขภัย คือ
ความขาดแคลนอาหาร หรือเรียกว่าถึงสมัย มิตสังยุตติ แปลว่า มีความสำคัญในกัน
และกันว่าเหมือนอย่างเนื้อ คือ เห็นกันฆ่ากันเหมือนอย่างเนื้อถึก แต่ก็ยังไม่พินาศ
กันหมดทั้งโลก ยังมีสัตว์ที่เหลือตายหลบหลีกไป และกลับได้ความสังเวชสลัดจิต พากัน
ประพฤติกุศลกรรมมากขึ้น ก็พากันเจริญอายุมากขึ้นด้วยอำนาจกุศลโดยลำดับ
จนถึงอสงไขย แล้วกลับอายุถอยลงมาด้วยอำนาจอกุศลกรรมจนถึงอายุขัย ๑๐ ปี
แล้วก็กลับเจริญอายุขึ้นใหม่อีก วนขึ้นวนลงอยู่อย่างนี้ จนกว่าจะถึงคราวโลกวินาศอีก
ครั้งหนึ่ง ระยะเวลาทั้งหมดนี้จัดเป็นกัปย่อยทั้ง ๔ ดังนี้ คือ

๑. **สังวัฏฏอสงไขยกัป** แปลว่า กัปเสื่อม ตั้งแต่เกิดมหาเมฆกัปวินาศฝนตกใหญ่จนถึง
ไฟประลัยกัลป์ใหม่โลกจนหมดสิ้นดับลงแล้ว
๒. **สังวัฏฏฐายีอสงไขยกัป** แปลว่า กัปถึงความพินาศแล้ว และความพินาศนั้นยังอยู่
ตั้งแต่ไฟไหม้โลกดับ จนถึงมหาเมฆกัปสมบัติฝนตกใหญ่
เริ่มก่อกำเนิดโลกขึ้นใหม่
๓. **วิวัฏฏอสงไขยกัป** แปลว่า กัปเจริญ คือ กัปที่กำลังเจริญขึ้นไปตามลำดับ
ตั้งแต่มหาเมฆกัปสมบัติ จนถึงปรากฏดวงจันทร์ดวง
อาทิตย์
๔. **วิวัฏฏฐายีอสงไขยกัป** แปลว่า กัปที่เจริญแล้ว และความเจริญนั้นยังอยู่ ตั้งแต่บัด
นั้นจนถึงมหาเมฆกัปวินาศบังเกิดขึ้นอีก

โลกวินาศด้วยน้ำ เกิดมหาเมฆกัปวินาศขึ้นเช่นเดียวกันก่อน แล้วจึงเกิดมหาเมฆ
ทำให้ฝนตก ฝนนั้นเป็นน้ำต่างตกลงมาเป็นน้ำประลัยกัลป์ ย่อยโลกให้วินาศไป
เช่นเดียวกับไฟไหม้โลก

โลกวินาศด้วยลม เกิดมหาเมฆกัปวินาศขึ้นก่อน แล้วเกิดลมกัปวินาศเป็นลมประลัย
กัลป์ พัดผ่นโลกให้ย่อยยับเป็นจุนวิจุนไปเช่นเดียวกับไฟไหม้โลก

ความวินาศของโลก จะวินาศด้วยไฟ ๗ ครั้ง แล้ววินาศด้วยน้ำ ๑ ครั้ง เป็นไปอย่างนี้
๗ รอบ พอถึงรอบที่ ๘ ก็จะถูกทำลายด้วยลม

ที่กล่าวมาในเรื่องของเวลาแห่งชีวิตของสัตว์บุคคลทั้งหลายใน ๓๑ ภูมิ ที่ต้องเวียนว่ายตายเกิด อยู่ในสังสารวัฏ มีอายุขัยแตกต่างกันไปตามภูมิ บางภูมิมีอายุขัยนานมากนับเป็น ๘๔,๐๐๐ กัป

ยังมีพระพุทธรูปที่แสดงเรื่องกาลเวลาไว้ว่า :- กาลคือเวลา ย่อมกินสรรพสัตว์พร้อมทั้งตัวเอง ฉะนั้นจะเกิดเป็นเทพชั้นไหนก็ต้องถูกเวลากลิ้งกินคือต้องดับ ไม่มีที่จะสถิตอยู่เป็นนิรันดร แต่อาจจะมีอายุนานนักหนาได้โดยเทียบกับเวลาของมนุษย์นี้ ซึ่งความจริงหาใช่เร็วหรือช้าไม่ เป็นเวลาที่พอเหมาะตามกำหนดสำหรับชั้นนั้นๆ

พระพุทธรูปได้แสดงถึงที่ซึ่งไม่มีกาลเวลาไว้ด้วยว่า คือ ที่ซึ่งไม่มีตัณหา(ความดิ้นรนทะยานอยาก) เปรียบไว้เหมือนลูกศรที่เสียบจิตใจ “ใครก็ตามอยู่ในโลกหรือภูมิไหนก็ตาม เมื่อถอนลูกศรที่เสียบใจนี้ออกเสียได้ ก็ย่อมบรรลुถึงที่ซึ่งไม่มีกาลเวลา ที่ซึ่งจะพึงบรรลुด้วยจิตใจเท่านั้น ส่วนร่างกายเป็นของโลกต้องตกอยู่ในอำนาจของเวลา”

การระงับได้ซึ่งตัณหาคือความดิ้นรนทะยานอยาก จิตใจที่ไม่ดิ้นรน ย่อมไม่เกี่ยวกับเวลาแต่อย่างใดเลย คือไม่เกี่ยวกับอดีต ปัจจุบัน อนาคต อะไรทั้งสิ้น จิตที่อบรมแล้วย่อมพ้นจากอำนาจของเวลา จิตที่อบรมจนข้ามพ้นจากกองทุกข์ทั้งปวงได้แล้วฉะนั้นย่อมไม่มีกาลไม่มีเวลา เป็นอกาลิโก

ทั้งหมดคือเรื่องราวของสังสารวัฏ หรือ ภูมิทั้ง ๓๑ ที่เวียนว่ายตายเกิดไม่มีสิ้นสุด บางภูมิก็มีแต่ทุกข์แสนสาหัส บางภูมิก็เสวยสุขอย่างเหลือล้น แต่ก็ไม่สามารถทำให้เราพ้นจากทุกข์ไปได้ หนทางเดียวที่จะพ้นไปจากทุกข์ได้ต้องทำให้พ้นไปจากการเวียนว่ายตายเกิด ด้วยการเจริญวิปัสสนาขจัดขจัดเกลากิเลสโดยสิ้นเชิงบรรลुพระอรหันต์ จบการเวียนว่ายตายเกิดปิดสังสารวัฏได้

จบบทเรียนชุดที่ ๖.๒ เรื่อง ภพภูมิ ๓๑

ต่อไปเป็นบทเรียนชุดที่ ๗.๑และ๗.๒ เรื่องกรรม

หนังสืออ้างอิง

๑. ๔๕ พรรษาของพระพุทธเจ้า พระนิพนธ์ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก
๒. ภูมิจตุกกะและปฏิสนธิจตุกกะ ปริจเฉทที่ ๕ เล่มที่ ๑ ; ปรมัตถโชติกะ มหาอภิธรรมมัตถสังคหฎีกา ; พระสังฆมโชติกะ ธรรมาจริยะ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย